БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧӨННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 98 (4582). 1960 ч. апрель 27, среда | Әртээ 20 көп

Азербайджанның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге Азербайджан Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң Президиумунга Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Азербайджанның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чөннарынга алдарлыг хүнү—Совет эрге-чагырганың тургустунганының болгаш Азербайджанның Коммунистиг партиязын тургусканының 40 чыл болганы-биле холбаштыр Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели изиг байырын чедирип, амыр-мендизин айтырып тур.

Азербайджанның Коммунистиг партиязы болза Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының шылгаттынган, дайынчы отрядтарының бирээзи. Хаанныг эрге-чагыргага, капиталистиг дарлалга болгаш күчүлелге удур, мусаватисчи националистиг реакцияга болгаш контрреволюцияга удур революстуг демиселдин улуг болгаш алдарлыг оруун азербайджан улус бодунуң коммунистиг авангардының удуртулгазы-биле эрткен. Азербайджанның ажылчы чөннары бодунуң революстуг болгаш интернационалдыг быжыг чанчылдарынга чоргаарланыр үндезин барымдалыг. Азербайджанның большевиктери пролетар интернационализминиң болгаш улустарның найыралының ленинчи идеяларының дамчыдыкчылары болуп келгеннер. Ону улуг Ленин бедин-биле үнелеп турган болгаш национал айтырыын пролетаржы өзу-биле шиитпирлээриниң үлегер-чижээ кылдыр көргүзүп турган. Бакунуң ажылчыннары социалистиг революцияның тиилелгези дээш демиселчилериниң бирги одуругларынга туржуп турганнар.

Улуг орус улус-биле болгаш ССРЭ-ниң өске-даа улустары-биле социалистиг өзу-биле бот-боттарынга дузаламчы база акы-дүмалышкы найырал азербайджан улуска хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту чедип алыр арганы берген. Контрреволюцияга болгаш интервентилерге удур тулчуушкуннарга азербайджан улус-биле кады орустар, армяннар, грузиннер, украиннер, белорустар болгаш бистиң чурттуң өске-даа улустары киржип турган. Азербайджанның аас-кежиктиг келир үезин дээш маадырлыы-биле өлген Бакунуң алдарлыг 26 комиссарлары болза пролетар интернационализминиң идеяларының тиилеттирбезиниң демдээ апарган.

Азербайджанга Совет эрге-чагырганың тиилээни азербайджан улустуң төөгүлүг салым-чолунга үндезин эргилдени болдурган. Азербайджанның ажылчы чөннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле боттарының республиказын Совет Эвилелинин база бир мурнакчы, бедик хөгжүлделиг республиказы болдурган.

Фашистиг эжелекчилерге удур Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Азербайджанның өолдары бүгү совет улус-биле бир дөмей эрес-дидими-биле демисежип, Совет Төрээн чуртка, Коммунистиг партияга, коммунизмниң херээнге кызыгаар чокка бердингенин көргүскеннер.

Амгы үеде Азербайджанның ажылчы чөннары ССРЭ-ниң улустарының акы-дүмалышкы өг-бүлезинде бистиң партиямның XXI съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин, бистиң чуртуң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң чеди чыл планын, коммунистиг ниитилелди калбаа-биле тудуп тургуларының улуг программазын амыдыралга боттандырары дээш шылгарангай демисежип турар.

Республиканың социалистиг үлетпүрүнүң ажылдакчылары 1959 чылдың планын хуусаазындан эрте күүсеткен. Нефть казып тывары, кан хоолайларны бүдүрери, электроэнергия ажылдап үндүрери, улустуң хереглел бараанларын бүдүрери көвүдээн. 1959 чылда үлетпүрүнүң ниити продукциязының хемчээли 1913 чылдың деңнелин 15,4 катап ашкан, а машина тудуушкунунуң продукциязы—124 катап ашкан. 1920 чылбиле деңнээрге нефть казып тывары 6 катап, газ — 167 катап, электроэнергия ажылдап үндүрери — 50 катап көвүдээн. Үлетпүрүнүң шаанда ацаа чок турган чаа адырлары республикада көстүп келген.

Совет эрге-чагырганың чылдарында республиканың көдээ ажыл-агыйынга үндезин өскерилгелер болган. Колхозчу тургузугнуң тиилелгези көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп, ажыл-агыйын хөгжүдүрүп, шаандакы хожудангай болгаш түренги чоруктарны мөңгезибиле узуткаар арганы азербайджан көдээниң ажылчыларынга чөннарыңа бодунуң революстуг болгаш интернационалдыг быжыг чанчылдарынга чоргаарланыр үндезин барымдалыг. Азербайджанның большевиктери пролетар интернационализминиң болгаш улустарның найыралының ленинчи идеяларының дамчыдыкчылары болуп келгеннер. Ону улуг Ленин бедин-биле үнелеп турган болгаш национал айтырыын пролетаржы өзу-биле шиитпирлээриниң үлегер-чижээ кылдыр көргүзүп турган. Бакунуң ажылчыннары социалистиг революцияның тиилелгези дээш демиселчилериниң бирги одуругларынга туржуп турганнар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнүнүң соксаал чок сагыш салыышкынының түүнелинде республиканың ажылчы чөннарының чаагай байдалы чыл келген тудум-на улам экижип олурар. Социалистиг культура кажан-даа туруп көрбээн чечектелиишкинни чедип алган. Совет Азербайджан бир мөң чурттакчыларга онаштыр студентилерниң санының талазы-биле чүгле Чоокку Чөөн-чүктүң чурттарын эвес, харын-даа Англияны болгаш Францияны-даа ажып каапкан. Республикада чүс ажыг солуннар болгаш сеткүүлдер үнүп турар, төрээн дылдың кырынга номнар хөй тиражтарлыг парлаттынып турар. Радио болгаш телевидение калбак нептерээн.

Азербайджанның ажылчы чөннарының мурнунда ам оон-даа кайгамчыктыг перспективалар ажыттынып турар.

Республиканың мурнунда турар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедишкиннинг боттандырар дээш азербайджан улус боттарының бүгү-ле күштерин, боттарының бүгү-ле чогаадыкчы энергизын салыр, коммунизмниң тиилелгези дээш бистиң улустарывыстың улуг демиселинге төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге быжыг бүүрелин Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илередип тур.

Үлетпүрүнү, көдээ ажыл-агыйны болгаш культураны мөөн сонгаар улам көдүрериңге, ажылчы чөннарның чаагай байдалын улам ыңай бедидеринге, коммунизм тургузуушкунунга талантылыг болгаш ажылга ынак азербайджан улустуң, республиканың бүгү ажылчы чөннарының чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күүседивис.

Азербайджан Совет Социалистиг Республиканың алдарлыг 40 чыл ою делгерезин!

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының дайынчы отряды, Азербайджанның Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң чурттуң улустарының найыралының быжыг баганазы—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязынга алдар!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Н. С. Хрущевтуң Азербайджанда чеде бергени

БАКУ. (СЭТА). Азербайджан улус-ийн алдарлыг хүннерни: Азербайджанга Совет эрге-чагырганың догуннаанының болгаш Коммунистиг партияны тургусканының 40 чыл болган оюн демделеп турар.

Апрель 24 азербайджаннарга база бир онза өөрүшкүлүг хүн болган. СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Никита Сергеевич Хрущев байырлаал хүннерни таварыштыр Бакуда чеде берген.

Азербайджанның ажылчы чөннары хүндүлүг аалчыны чүректиң ханызындан изин-биле уткуп алганнар.

Азербайджан ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы С. М. Джафоров, Азербайджанның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң секретарылары В. Е. Семичастный, Э. Н. Алиханов, С. А. Мирзоев, Н. М. Гаджиев, Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының орлакчылары Р. Н. Садыхов, А. К. Оруджев, А. Г. Керимов, Азербайджанның Коммунистиг партиязының Баку комитединиң бирги секретары Т. А. Аллахвердиев, Баку хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы А. Д. Лемберанский, Азербайджан ССР-ниң министрлери, ССРЭ-ниң болгаш Азербайджан ССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары Н. С. Хрущевту уткуп алыр дээш вокзалга чеде бергеннер.

Уткукчуларның арызында — аңгы-дүмалышкы республикалардан келген төлөөлөрниң баштыңнары: Россия Федерациязындан — Н. Н. Органов, Украин ССР-ден —Д. С. Коротченко, Белоруссиядан—В. И. Козлов, Узбекистандан—Ш. Р. Рашидов, Казахстандан—А. З. Закарин, Литвадан Л. Ю. Диржинскайте — Пилюшенко, Молдавиядан—З. Т. Сердюк, Киргизиядан—Т. У. Усубалиев, Таджикистандан — Т. Ульджабаев, Армениядан—С. А. Товмасян, Туркмениядан —Б. Овезов олар база турганнар.

Поезд доктаар черинге кээп турупкан. Никита Сергеевич Хрущев вагондан үнүп келген. Ол көстүп кедирге диңмиттиг адыш часкаашкыны өгелээн.

Н. С. Хрущев-биле кады — Азербайджанның Компартиязының Төп Комитединиң Бирги секретары В. Ю. Ахундов болгаш Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы М. А. Искендров, а ол шыкаш Грузиянның Компартиязының Төп Комитединиң Бирги секретары В. П. Мжаванадзе олар.

Уткуп келгеннер-биле Н. С. Хрущев эп-найыралчы өзу-биле хол тутчуп мендилешкен.

Гектар бүрүзүнден 25 центнер дүжүт дээш

Чурттуң бүгү тараажылары-биле бир дөмей бистиң бригадавыста механизаторлар, колхозчу ажыл-ишчилер социалистиг чарышта калбаа-биле киржип, 1960 чылдың часкы тарылгазын агротехниктиг бедик деңнелге ыыска хуусаада чорудар дээш демисежип киришкеннер.

Дүжүттүң бедик болуру дээрге хамыктың мурнунда агротехниктиг чурумнарны болгаш хуусааларны шынгыы өарымдаалаарындан хамаржыр дээрзин эки билип турар бис. Бисте белеткел ажылдары болгай эвес чоруттунган, часкы тарылгага чепсек-техникаларның септелгези эки шынарлыг чоруттунган болгаш үрезиннер чажар шынарынга чедир арыглаттынган турган.

Арай орайтал-даа, бо чылын час хенертен өгелөөн. Белеткеттинген черниң шыгын кончуг дүрген базырып ап шыдалган бис. Ам тараның чажылдазында түлүктеп киринтивис. Баштайгы 5 хүннерниң иштинде 1000 га черде кызыл-тас культуразы чаштынган. Ол болза планда көрүнгеннеден 35 га хөй болуп турар.

Социалистиг чарышка алган хүдээлгевис өзугаар эрте чажар тараа культураларының тарылгазын 8 ажыл хүннеринде, апрельдің 28-те доозун, бүгү делегейнің ажылчы чөннарының эп-сеткил каттыжылгазының хүнү, частың байырлалы — Майның 1-ге белектиг ужуражыр сорулганы салып турар бис.

1960 чылда бистиң бригаданың планы 2280 га, ону 2400 га кылдыр ажыр күүсеттинген, тараа культураларының гектар бүрүзүнден 25 центнерден эвээш эвес дүжүтту өстүрүп алыр сорулганы бригаданың кежигүннери боттарының мурнунда салган.

Ол бедик хүдээлгени чедишкиннинг күүседир төлөде, хөрзүнүң ажылдан кылырының шынарын бедидери-биле кады, чажылданың шынарын бедидери эргежок чугула. Ынчангаш бо чылын тараа культурларының хөй кезиин хана-карактай чажар арга-биле чорудар бис. Ооң ажыктымн эрткен чылдарның практиказы көргүскен, чаңгыс одуруглап чашкан черге бодларга, хана-карактай чашкан тараанын үнүжү сырый болур болгаш үнүштерниң бот-боттарын хүн иштинден камгалап турар, ынчангаш белен-селен каңдаашкынга белин алыспас болур.

СЭКП өөкомунуң болгаш облкүүскомнуң эң эки дүжүт дээш колхозтар арызында шилчин чоруур кызыл тугун 1958 чылда чаалап алгаш, ам 2 чыл улаштыр тудуп келдивис. Колхозчу ажыл-ишчилерниң бөдүүн күш-ажылынга ол бедик үнелеп көрүүшкүн бистиң улам хөй-аът киирип турар.

1960 чылдың дүжүдү-биле база-ла бирги черни алыр сорулганы салбышаан, областың бүгү тараажыларын социалистиг чарышка кыйгырып турар бис. Хову ажылының баштайгы хүннеринден өгелээш-ле эрес-маадырыг чоруун көргүзүп турар мурнакчылар бисте көвүдеп турар, ылангыя тракторист эш Монгуш Монгалбин хүнде 26 ганы чаштырар нормазын 78 га кылдыр күүседип, хүн бүрүде ажыл нормазын 300 хуу кылдыр, эш Чадамба Сергей 270 хуу кылдыр күүседип турарлар, ол ышкаш Ооржак Хемчик, Оюу Хаймың болгаш өске-даа он-он мурнакчыларны адап болур.

Чедип алдыгаан баштайгы эки түүнелдерге меңгеэргенир эрге бисте чок. Бистиң ажылывыста четпестер ам-даа хөй, моон-даа дюре ажылдап болур арганар бисте бар деп чүвеш эки билип турар бис.

М. АК-ЛАМА,

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң Шапчыда № 2 хову бригадазының бригадири.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ШЫНАРЫН БЕДИДЕРИ — КОЛ ЧҮҮЛ

Совет школа болза, эртемнерни үндезиннерин эки билир, ооц-биле кады үргүлчүүн күш-ажылынга арга-мергежилдиг, эртем-билиглиг кижилерни белеткээр, ниитилелге ажыктыг болурунуң, ниитилелге эргежок чугула материалдыг үнелиг чүүлдерни бүдүрериңге идепкейлиг киржириниң чүткүлүнге аныяктарны амдыгаа чедир-ле улуг экижилгелер үлбаан. Чижээ, Ак-Туруг ортумак школазының V класының 22 өөреникчилери орус дылга диктант бижээш, хөй кезин багай болган, оларның чамдыктары 34—36 хире чазыгларны кылтылаан. Тоора-Хем ортумак школаның 5-тен 10-га чедир беш класстарның 63 өөреникчилериннен 42 кижи багай демдекке бижээннер. Мындыг чижектерни областың өске-даа школаларындан көргүзүп болур. Өөреникчилериң орус дылга, математикага билиниң шынары чавыс болуп, болган чок-ла багай демдектерни апкан болгулаар.

Школаларның ажылында чугула үе—өөредилге чылын доозарының шиитпирлиг дөртку үлдүү чоруп турар. Ынчангаш башкылар коллективтери арткан хонуктарда башкылаашкынының шынарын улам бедидип тургаш, бүгү күштү өөредилге чылын чедишкиннинг доозарынче угландырар ужурлуг. Ам бир кол чүүл болза программада кирген материалдарны бүрүн доозары-биле чергелештир, эрткен чүүлдерни катаптап тургаш, өөреникчилерге ханы болгаш быжыг билигни бээри болур. Облононуң база районларның талазындан школаларның ажылынга инспекция хыналдазын улам күштелдирип, илерээн четпестерни дарый узуткаар дээш практиктиг хемчегларни ап, башкылар коллективтеринге хүн бүрү практиктиг дузаны көргүзер херек.

Ооц-биле холбаштыр школаларның дирекция черлери башкы бүрүзүнүң ажылынга хүн бүрүде тодаргай анализти кылып, оларга контрольду тургузар болгаш өөреникчилериң билиниң шынарынче кичээнгейни улгаттырып, экзаменнер бөлбас класстарның өөреникчилериниң билиин хынамчалыы-биле көөр болгаш оларга демдек салырда өзу барымдаалашкынын тургуспас херек. Доозуп турар VII болгаш X класстарның өөреникчилеринге белеткелдерни хынамчалыг, билдилиг чоруттушаан, белеткелдиң-даа, экзаменнерниң-даа үезинде өөреникчилерге таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш сагыш салыр болгаш бо чугула ажылга төрелдер комитеттери, ада-иелерни болгаш хөй-ниитини идепкейлиг киириштирер ужурлуг.

Бөгүн, Кызылга школаларда бүдүрүлге өөредилгезиниң талазы-биле улус өөредилгезинин ажылдакчыларының, башкыларның область чөвүлел хуралы ажыттынар. Анаа өөредилгениң амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар талазы-биле школаларның ажылының түүнелдерин болгаш башкыларның сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалажыр. Ооц-биле холбаштыр ацаа өөреникчилериң билиниң шынарын болгаш кижизидилге ажылының деңнелин бедидериниң талазы-биле айтырыг база улуг дерни эллээр апаар.

Ынчангаш улус өөредилгезинин ажылдакчылары, башкылар коллективтери боттарының кол кичээнгейин олче угландырар ужурлуг. Ылангыя бистиң партиявыстың Төп комитединиң 1960 чылдың Май 1-ге сорук киирикчи кыйгырыгларында мынчаар чугаалап турар:

— Улус чырыдыышкынының ажылдакчылары! Ургларны кижизидериннң шынарын улам бедидиңер, амыдырал-биле, бүдүрүлге-биле школаның сырый харылзаалыг болуру дээш демисежиңер! Коллективизминиң, күш-ажылга ынакшылдың, Төрээн чуртунга, Коммунизмниң херээнге бердингениниң өзугунга өзүп олурар салганчыларны кижизидиңер!

Тараа культураларының тарылгазын дооскан

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң ажыл-ишчилери Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болган оюнга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка кирбишаан, тараа культураларының тарылгазының планын апрельдин 22-де 101 хуу, ооц иштинде кызыл-тас планын 102 хуу күүсеткен. Ам үеде колхзчу тараажылар картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазынга хынамчалыг белеткелди чорудуп турар.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Хову турлаанда

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар чери тарылганың кол участогу — Сарыг-Тейде чаа баракты бо чылдың марттың эгезинде туткан. Ында улуур өрээл, кухня, кызыл булун, садыг, кино көөр залды таарымчалыг кылдыр кылган. Ам ында 40 хире тараажылар чурттап, ажылдап турарлар.

Колхозта партия организациязы хоргунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга культура-массалыг ажылды калбарткан. Эрткен каш хүннериң иштинде безин лекторлар Суге, Базыр олар «Шажынның хоразы», «Ынакшыл болгаш өг-бүле», «Делегей байдалының дугайында» лекцияларны номчаннар.

Көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилери ажыл-ишчилерге концерттерни доктаамал көргүзерин организастаан. Воскресенье санында чаа кино-чуруктарны көргүзүп турар.

Хову турлагларында агитхуудустар, «Крокодил бригадада база-ла чоруп эгелээн» деп шоодуглуг солун доктаамал үнүп турар.

Кызыл булун эргелекчизи Т. Салчак чаа номнарны, солун, сеткүүлдерни турлагның номчулга залынга ей-шаанда делгеп турар.

Көдээ магазинниң эргелекчизи М. Делег хүн бүрүде херегээр барааннарны бригаданың садыынче үзүктелиишкин чокка чедирип турарын хандырган.

Ындыг болза-даа лекцияларның номчулгазы база беседалар тараажыларның мурнунда тургустунган тодаргай сорулгаларны күүседирибиле холбашбайн турарын четпес деп санаар херек.

В. ЭДЕР-ООЛ.

Ховуларда ажыл

ЧАА-ХӨЛ.(Телефон-биле). Ол районнуң колхозтары апрельдің 21-ге чедир 2000 гектар черни илиртээн болгаш 500 ажыг гектар черниң хөрзүнүн үлдүреткен. Ооц иштинде «Найырал» колхоз 1500, «Бурунгаар» колхоз 1000 гектар черни илиртээн. Ол ийи колхоз баштайгы хүннерде 250 гектар кызыл-тасты чаштырып тараан.

Трактористерден Ленин аттыг колхозта Кара-оол, «Найыралда»—Лопсан, «Бурунгаарда»—Чадамба олар часкы хову ажылдарынга эллчег нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

Колхозтарның партия организациялары хову бригадаларынга масса-политиктиг ажылды экижидериниң хемчегларын алган. Ленин аттыг колхозтуң хову турлагларында агитпунктуларны тургускан болгаш оларны дерип турар.

СЭКП райкому тараажыларга көжер садыгны, кино, концерт көргүзүглерин организастаарының графигин ажылдап кылган. Эмнелге ажылдакчылары хову турлагларын база эргип чоруп турар.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1960 чылдың апрель 25-те, хуу-биле)

Районнар	Тараа культураларын чажып тараары	Ооц иштинде кызыл-тас
Сүт-Хөл	76,4	93,8
Бай-Тайга	70,7	92,7
Барыын-Хемчик	70,4	90,0
Чөөн-Хемчик	43,2	74,3
Чаа-Хөл	35,3	68,9
Улуг-Хем	2,1	1,2
Каа-Хем	1,1	1,6

Совхозтардан тараа культураларының тарылгазының планын чаңгыс «Барлык» совхоз 39,8 хуу, ооц иштинде кызыл-тасты 77,2 хуу күүсеткен, ооц өске совхозтар апрель 25-ке чедир тарып кирбээн, Таңды, Бии-Хем, Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнар база тарып кирбээн. Областа ниитизи-биле тараа культураларының тарылгазының планы 14,1 хуу, ооц иштинде кызыл-тастың планы 19,9 хуу күүсеттинген.

Агитаторлар тараажыларда

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта парторганизация ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга масса-политиктиг ажылды чорудар кылдыр билиг, дуржулгалыг 12 агитаторларны хову турлагларынга быжыглап тургускан. Олар часкы тарылганы 7—8 ажыл хүннеринде агротехниканың бедик деңнелге эгиреринче угланган сурталаал ажылын тараажыларның ортузунда калбартып турар. Бо аразында лекцияны 4, солун номчулгазын 17, беседаны 13 удаа чоруткан. Ылаңгыя агитаторлар С. Доржу, С. Очур, Ендан-Самбуу олар боттарының участоктарынга үргүлчү барып, лекция, беседаны, солун номчулгазын доктаамал чорудуп турарлар.

Кеску агитация база багай эвес тургустунган. 4 хову турлагларда лозунгларны, плакаттарны четчир санныы-биле аскан. Агит-хуудустарны беш хонукта бир удаа үндүрүп турар, бо аразында оларны 8 удаа үндүрген. Агитхуудустарның арынарынга мурнакчыларны илередип бижип турар. «Крокодил колхозта чоруп тур» деп шоодуглуг солун беш хонгаш-ла үнүп турар, ооц номер бүрүзү хову турлагларында эргип эгелээн болгаш бо аразында үш удаа үнген.

Библиотека эргелекчизи Очур-оол хову турлагларда көжер библиотекаларны организастаан, политиктиг, чечен чогаалдың номнарын, солун, сеткүүлдерни оларда делгеп тургускан.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Кукуруза өстүреринче чугула кичээнгей салыр

СЭКП-ниң XXI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң тараа база мал ажылының продуктуларын бүдүрериң улам ыңай дыка көвүдериниң талазы-биле шинтпирлериниде салдынган сорулгаларны күүседириңге кукуруза чугула черни эзелеп турар. Бо культура улуг аргаларлыг, ол чер болганга тараанның азы ногаан массаның эң бедик дүжүттерин берип шыдаар Тыва области кукурузаны мал чеми культура кылдыр өстүрүп турар болгаш мал ажылын эки болгаш ногаан чемнер-биле хандырар талазы-биле кукурузаның ролю чыл келген тудум-на өзүп турар.

Областың ажыд-агыйлары 1959 чылда 124,3 тонна кукуруза силозун салганын чугаалаарга-ла четчир. Ол болза 1958 чылда салганынга бодаарга 2,5 катап база кукурузаны тараанының баштайгы чылы 1954 чылга бодаарга 62 катап хөй болуп турар.

Кукуруза өстүреринің агротехниказын шингээдип алган эзлээн хөй колхозтарга болгаш совхозтарга өрткен чылын кукурузаның ногаан массазының бедик дүжүттери алдынган. Чижээ, Таңды районнуң колхозтары бир гектардан 330 центнер, Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозу 396 центнер, Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозу 60 га шөлдүң гектар бүрүзүнден 385 центнер, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозу 380 центнер ногаан массаны ажаап алган. Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче өрук», Сталин аттыг колхозтарынга, «Барлык», «Межегей», «Тиилелге», «Кызыл партизан» совхозтарга болгаш областың өске-даа ажыл-агыйларынга кукурузаның бедик дүжүттери база алдынган.

Оон-биле кады областың чамдык кукурузачылары улуг шөлдерге кукурузаның бир гектарындан 500 центнер ажыг ногаан массаны өстүрүп ажаап алганнар. «Межегей» совхозтуң кукурузачызы эш Николаев 120 гектар шөлдүң га бүрүзүнден 531 центнер, а 20 гектарның бирээзинден-не 784 центнер ногаан массаны ажаап алган. Таңды районнуң «Революцидың чалбыжы» колхозунда кукурузачы эш Давылов 30 гектар шөлдүң га бүрүзүнден кукурузаның 550 центнер ногаан массазын ажаап алган.

Областа өстүрүп турар бүгү-ле мал чеми культуралардан кукуруза болза эң бедик дүжүттүг болгаш экономика талазы-биле ажыктыг культура болуп турар. Ол дугайын областың чамдык ажыл-агыйларында чижектерден бүзүреп болур. Чижээ, «Тиилелге» совхозка 1959 чылда бир гектардан ортумаа-биле 373 центнер ногаан массаны, 11,5 центнер суланы, чаңгыс чылдыг сигеннериң 12,5 центнер сигелин, 4,6 центнер чаягаар бүткен сигенни алган. Бир эвес бо культурларның дүжүдүн чемгерилге единицаларынче шилчидер болза саваныбиле кады сулага бодаарга кукуруза 4.461, хөй чылдыг сигеннерге бодаарга 5.318, чаягаар бүткен сигенге бодаарга 5.728 хөй чемгерилге единицаларын берип турар.

Оон-биле кады дыка хөй ажылагыйларда кукуруза силозунуң ботүнези мал чеми өске культураларга, оон иштинде чаягаар бүткен сигенге бодаарга эзлээн куду болуп турар. 1959 чылда совхозтарга чаягаар бүткен сигенниң бир центнериниң бот-үнези ортумаа-биле 12 рубль 48 көпеек, а бир центнер кукуруза силозунуу — 3 рубль 27 көпеек болган. Кукуруза болза ону өстүреринге үндүрген бүгү чарыгдалдарны эки дуглап база чиик өртектиг мал чемин берип турары, кедизинде баргаш эт, сүт бүдүрерин көвүдериңге болгаш оларның ботүнезин чиигедириңге чугула дээрзи моортан-на билдингир-дир.

Ындыг болза-даа кукуруза ышкаш мал ажылынга чугула, ындыг эки, ындыг чиик өртектиг мал чемнерин көвүдериниң улуг аргаларын областың дыка хөй ажылагыйлары ыракта чедир ажыглавайн турарын демдеглээри чугула. Кукуруза өстүреринің агротехниказын харысалга чок көрүп турар эвээш эвес колхозтар болгаш совхозтар ол культураның куду дүжүттерин ап турар. Эрткен чылын Улуг-Хем, Бии-Хем районнарының колхозтары, «Өөк», «Элегес» совхозтар кукурузаның бир гектарындан дендии эвээш дүжүттерни алган. Кукурузаның бир гектарындан үүгле 60 центнер ногаан масса алган Улуг-Хем районнуң колхозтарынга тараан 1547 гектар шөлдүң үүгле 103 гектарынга шын дөрбелчиннер болган, ол районнуң эзлээн хөй колхозтарының тараан кукурузазы бок үнүштерге туттуруп чидирткен турган. Кукуруза тарылгаларының чартыктан хөй кезиинге чемишчидилге төкпээн, суттат чок черлерге тараан, чамдык колхозтарда кукуруза өстүрер звеноолар тарылга соонда улуг үйгуже кирип, кукуруза өстүрер дээш демисел чорударын уттупкан турган.

Кукуруза өстүрер талазы-биле ындыг янзылыг харысалга чок чорук «Элегес» совхозка база турган. Ол ажыл-агый өртken чылын кукуруза тарыыр участоктарны багай шилип алган, кукуруза тарылгаларының улуг кезиин бок үнүштерге бүргеткен, кукуруза өстүреринің доктаамал звеноларын организаставаан турган. Оон түннелинде совхоз гектар бүрүзүнден кукурузаның үүгле 64 центнер ногаан массазын ажаап алган.

Кукуруза өстүрерин комплексилиг механизастаар талазы-биле звеноларны организаставаанының азы оларның өй-тавында ажылдаар аргазын хандырбаанының, кукуруза тарылгазын өзалдатканының, ону шынар чок чорутканының, кукуруза шөлдерин бөкталдырганының, ажаап алыышкынны эрте августун бирги чартыында чорутканының хараазы-биле өртken чылын дыка хөй ажыл-агыйлар кукурузаның бедик дүжүттерин ап шыдаваан.

Элээн хөй районнарга кукуруза тарылгазынче эзелеп кириптерінге чедир барык-ла 15—20 хонук арткан. Ындыг турбуже областың дыка хөй колхозтары болгаш совхозтары өртken чылдың частыгыларындан түннел кылбайн, бо чылын кукуруза тарыырына база багай белеткениң турарын хынында көргүскен. Бай-Тайга, Сут-Хөл, Тес-Хем районнарның чамдык ажылагыйларында кукуруза өстүрер талазы-биле звеноолар амга чедир организастаттынмаан, а звеноолар тургустунган колхозтарда болгаш совхозтарда кукуруза тарылгазына белеткел талазы-биле ажыл дендии оожум чоруттунуп турар.

Бир эвес «Межегей» совхозтуң кукурузачызы эш Николаев ышкаш областың эң эки кукурузачылары техниканы тарылгага шагда-ла белеткеп апкан болгаш кукуруза тарылгаларынга чемишчидилгелерни чедишкиниг белеткеп турар болза Барыын-Хемчик районнуң колхозтарында болгаш областың өскеда хөй-хөй ажыл-агыйларында кукуруза сеялкаларының база культиваторларның септелгезинче амга чедир эгелеп кирбейн турар чорук канчап-даа таарышпас.

Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын кукуруза тарылгазының шөлүн 12 муң гектар чедир көвүдедир аргалыг, ынчаарга кукурузаны өй-шаанда, бедик агротехниктиг деннелге тарыырын хандырар төлөөде бүгү сеялкаларны тарылга эгелегиже чедир бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга доп-дораан белеткээри эргежок чугула.

Дыка хөй колхозтар болгаш совхозтар кукуруза тарыыр черлерже изип ирээн өдек болгаш ириндi сөөртүп төгер ажылче амга чедир эгелеп кирбээн. Бир эвес өртken чылын кукуруза шөлүнче 43,1 муң тонна өдек сөөрткен болза, бо чылын үүгле 27,9 муң тонна өдек сөөртүнген. А Бии-Хем районнуң «Тиилелге», «Хадын», Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг, Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозтары болгаш өске-даа чамдык ажылагыйлар чаңгыс-даа тонна өдек сөөртүп төкпээн. Кукурузаның бедик дүжүдүн алырының үндезини кукуруза тарыыр участоктарны үүгле шын шилип ап, ону суттаттыг черге тарыырында эвес, харын гектар бүрүзүнге 20 — 30 тонна өдек төгеринде, кукуруза тараан черни суттарарында дээрзин мурнакчы кукурузачыларның ажылының дуржулгазы көргүскен.

Кукурузаның бедик дүжүттерин алырынга үрезиннің шынары, оларны тарылгага белеткээри улуг ужурдузалыг. Кукурузаны чажып тарыырының мурнунда үрезиннерни үнүүчелин хынап, гранозан болгаш гексахлоран-биле хоранныары чугула. Үнүүчели куду шынарлыг үрезиннерни ажыглап болбас, үүге дээрге ол дүжүтту кудуладырынга чедирер. Ындыг болза-даа апрель 20-ге чедир тараа конторларындан кукуруза үрезинин садып алырының планын колхозтар 54,2 хуу, совхозтар 62,8 хуу күүсеткен. Бай-Тайга районнуң колхозтары, «Өөк», «УТКА 25 чылы» совхозтар амга чедир үрезин садып албаннар.

Кукуруза тарылгазынга чедир санныг каш хонук арткан. Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң, областың кукурузачыларының хүлээлгези болза кукуруза тарылгазынга белеткелде четпестерни доп-дораан узуткаары, хөрзүнүг белеткээри, техниканы септээри, үрезиннерни тыптынып белеткээри, тарылганы үүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге эрттирери, оон-биле 1960 чылда кукуруза тараан бүгү шөлдерден бедик дүжүттерни алырының үндезинин салыры болур.

В. ШЕЛЕМОТОВ,
кодээ ажыл-агыйның область эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Агитаторларның хуралы

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозта партия эге организациязының агитколлективиниң агитаторларының чөвүлел хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Анза 1960 чылдың бирги кварталында агитмассалыг ажылдың түннелериниң болгаш агитаторларның моон соңгаргы сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ирбижей, Баазан, Анисимов болгаш өске-даа үүгээр ажылдыг агитаторларны хуралга демдеглээн. Олар быжыглаан участоктарынга үргүлчү барып, беседаны, солун номчулгазын доктаамал чорудуп турарлар. Моон-биле кады Бөлүүм-оол, Биче-оол, Танчай-оол боттарынга быжыглаан участоктарынга болгаш бажыңнарынга барбайн, беседа, солун номчулгазын мырыңай чорутпайн келгеннер. Ындыг турбуже, парторганизация оларга хамаарыштыр кандыг-даа хемчегни албайн турган.

Агитатор Шоев, Баазан агитмассалыг ажылды чорудуп турар талазы-биле боттарының дуржулгазын чугаалаанар.

Часкы тарылганы чедишкиниг чорудар, малды, оон чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, ийиги кварталда колхозтуң мурнунда салдынган планныг онаалдаларны долдур болгаш ажыр күүседир дугайында агитмассалыг ажылды калбартыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни хуралга айыткан.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Номчукчуларның биске бижип турары

Сут-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунда школаның өреникчилери суур ногаанчыдылгазынга идепкейлиг киржип келгеннер. Апрельдің сөөлгү хүннеринде өреникчилер школазының девискээринде 200 ыяш олурткан. Ыяш олуртулгазынга үстүү класстарның өреникчилери шуптузу киришкен.

О. Куулар.

* * *

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунда комсомол организациязының секретары Андреева Улуг-Ажыкта хову турлаан белеткээринге комсомолчуларны эки организастаан. Хову турлаанда тараажылар чурттаар 4 чуртталга бажыңып тудуп, ажыглалга киирген болгаш хову турдаан лозунгар, плакаттар-биле шимээн.

Б. Бадарчы.

* * *

Таңды районда «Тиилелге» совхозка ажыткан дөрт ай хуусаалыг трактористер курузу ажылын чедишкиниг дооскан. Курсту 24 кижи, оларның 23-жү 4—5 демдектерлиг дооскан. Курс доосканнарның иштинден 6 кижини совхозтуң дирекция чери механизация школазынче өөредип чоруткан, артканнары техниканы хүлээп алгаш, часкы хову ажылында ажылдай бергеннер.

О. Имыжаа.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң тудугжулары чыл эгезинден бээр 5 чуртталга бажыңын ажыглалга киирген. Тудугжулар ам 150 баш хаван турар кажааның база үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының магазининиң тудуун чорудуп турарлар.

М. Мажаа.

Чыл дөмейлери кижилери

Ондар Сендажы болгаш ооң өңнүктери

Эш С. Ондар.

Даараныр цехтиң улуг залы. Хөй даараныр машиналарны даараныкчылар хөделдириптерге оларның хирилээн даажы кандыг-бир хөөн киирип каан хөгжүм дег бир дески дыңнальып турган. Ында хөй бригадалар ажылдап турар. Кандыг-бир үүлдү даараар дээнде оон кезектерин даараныкчылар тус-тузунда дааран, кожуптарга удаваанда-ла тон, костюм, хөйлен, фуфайка болгаш өске-даа кандыг-бир будуулуг хеп белен апаар. Даараныкчыларның аразында чаа кирген аныяктар-даа, база хоочун дуржулгалыг мастерлер-даа бар.

Цехке чаа ээлчег солчуп турган ye чүве. Кижи өртүзү арай четкелек, үзүнзүмаар, хөөү сынныг, күдер, шевергин кеттинген, хүрен шырайлыг хереэжен кижи бодунуң кылган ажылынче кичээнгей салбышаан, шалыпкыны кончуг дааранган олур. Ол болза дуржулгалыг болгаш мурнакчы даараныкчыларның бирээзи Сендажы Доржуевна Ондар-дыр. Кызылдың дааранылга комбинадынга ол 5 чыл мурнунда келген.

Баштайгы үеде даараныр ажыл берге-даа, нарын-даа ышкаш сагындырган. Ынчан орус сөс билбес турганындан эш-өөрү-биле сүмележип, чугаалажыры безин берге болуп, кандыг-бир чүве айтырып алыр дээнде имнежип турган. Мурнунда кодээге чорааш ол колдуунда-ла ине-биле дааранып чораан, а мында нарын машина. Оон-биле ажылдаары, ажаар-тежээри черле белен эвес ганнар дааран болур апарган-дыр силер—дээш, Ондарга оларны даараар аргазын таныштырган. Сендажының ажылдап турар бригадазы бир хүнде хевениг чүвүрлерни болгаш фуфайкаларны 120—130-ни, чоорганнарны 100—110-ну, платьелерни—200 ажыгны дааран турар. Ону дааран турарының аргазы мындыг: бир кижи хөйленнің ченин азы база бирээзи моюндуруун, а чамдыктары өске кезектерин дааран турар. Ындыг арга-биле бүгү бригаданың шалыпкын, шевергин холдарын дамчыштыр янзы-бүрү хептерни бир дем-биле будуруп болган. Ол аар-саар үүрмек хептерни даараарындан эгелээн. Чижээ, ак-чоорганнар, сыртык хаптары болгаш иштики хептер. Ye эртип-ле турган, Ондар чоорту-ла ажылының уг-шиин тып, база орус сөстү-даа шору билир апарган.

Ол-ла чылдың октябрьның төнчүзү, а ноябрьның эгезинде № 1 бригаданың бригадири Морозова Ондарны кел деп алгаш, сүмелешкен:

— Силер ам элээн нарын дараглыг үүлдер болур хевениг хептер: хевениг чүвүрлер, база фуфайка, кышкы тоннар, чоорганнар дааран болур апарган-дыр силер—дээш, Ондарга оларны даараар аргазын таныштырган. Сендажының ажылдап турар бригадазы бир хүнде хевениг чүвүрлерни болгаш фуфайкаларны

Чурукта: Е. Бычковаңың дааранып олурары.

Чурукта: Р. Кончаковаңың өөренип олурары.

турар. Чеди чылдың шалыпчы кижилериниң бирээзи оон ай болгаш квартал планын күүседип турары өске эш-өөрүнден тудак чок, ол бирги кварталдың планын 168 хуу, а март айның планын 182 хуу күүсеткен. Ол 1958 чылда 4-кү разрядты чедип алган болгаш ам 5-ки разрядтыг ажылдап турар.

Ол комбинаттың ажылчыннарының аразында аныяк даараныкчы комсомолчу кыс Рая Кончаковаңың ажыл-амыдыралы-биле таныжып көрээлиңер. Ол коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү. Кончакова 1957 чылда 10-гу классты Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазынга эки өөренип дооскан. Ортумак эртемни Рая чедип алгаш, чайын «Чодураа» колхозтуң ортумак школазынга вожатыйлап, будун чартык чылда ажылдаан. Будуруулге черинге ажылдаарын Рая кончуг күзеп чораан.

1958 чылда Кызылдың дааранып комбинадынга ол ажылдап кирген. Чеди чылдың ийиги чылының баштайгы кварталында планын 161 хуу, март айның—167 хуу күүсеткен. Ол будуруулге черинде ажылдавышаан, пеставы үлетпүрүнүң Москва институдунда заочно өөренип турар.

Раиса Кончаковаңың эжи Катя Бычкова база-ла ол институтта заочно өөренип турар. Бирги кварталдың планын ол 121, март айның—127 хуу күүсеткен.

Р. ТОЛЗАТМАА.

ШКОЛАДА ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ

«Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезинин системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында» хоойлуну хүлээп алган сөөлүнде улус өөредилгезинин ажылдакчыларының мурнунга чугула, харысалгалыг сорулга салдынган.

Партияның болгаш чазактың ол салган чугула сорулгаларын амыдыралга күүседип, өөредилгени будуруукчу күш-ажыл-биле холбаштырар дээш Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг чеди чыл школазында партия эге организациязының (секретары эш Х. Шойгу) удуртулгазы-биле комсомол, профэвилел организациялары болгаш дирекция биче эвес ажылдарны кылган.

Партия эге организациязы бодунуң хуралдарында болгаш хүн бүрү ажыл-чорудулгазында школада өөредилге-кижизидилге ажылын экижидип, оон амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында чогуур хемчеглерни ап чоруткулаан.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын экижидер хемчеглерни ап чоруткан түннелинде школаның өөредилге-кижизидилге ажылы экижип, шынары бедээн. Школаның үшкү улдунда өөредилгезинің түннели 84 хуу болган. Дөрт, беш демтектиг өөреникчилерниң саны көвүдээн. Аныяк салгакчыларга быжыг, ханы билиглерни бээр дээш билиглерни, күш-ажылчы мергежилгелерин берип, эки ажылдап турар башкылар эвээш эвес. 1 класс (башкызы комсомолчу Байыр Чүлүм) 95 хуу, 2 класс (башкызы Хеек Салчак) 90 хуу, 4 «а» класс (башкызы комсомолчу Б. Болат) 95 хуу, математика башкызы комсомолчу Долзаңмаа, күш-ажыл башкызы Түмен-оол өөредилгениң бедик шынарларын чедип алган.

Башкыларның политиктиг билиин бедиринче партия эге организациязы улуг кичээнгейни салып, башкыларның өртүзүнде партия төөгүзү өөренир белгүмүг тургускан болгаш педагогика темаларынга лекциялар болуп турар. Башкыларга дузалаар «методиктиг булуңну» организастаан.

Школада кижизидилге ажылы солун болгаш янзы-бүрү кылдыр тургустунган. Эки дериттинген мастерская школада ажылдап турар, ында чазанылга, дарганналганың дериг-херектелдери бар. Эге классларның күш-ажыл кичээлдеринге хереглээр херектелдер школада бар. Школаның өреникчилери мастерскаяга янзы-бүрү чазанылга, дарганналганың эт-херектелдерин канчаар эдилеп, ажыглаарындан эгелээш күш-ажылдың чаңчылдарын шингээдип алганнар. Өреникчилер мастерскаяда стол, сандайларны септеп база тон аскыларын, чечек олуртур саваларны болгаш шуугайдан янзы-бүрү чүвелерни оюп кылып турар. Бо бүгүнү өреникчилерге өөредир дээш, күш-ажыл башкызы эш Түмен-оол бодунуң кызымаккай чоруун көргүзүп, ол берге харысалгалыг ажылга организакчы, күш-ажылчы чоруун көргүзүп турар.

Школада янзы-бүрү 10 хире белгүмнер тургустунган, ында өреникчилер улуг сонуургал-биле өөренип, боттарының алган билиглерин быжыглап турарлар. Акробатика, танцы белгүмнери (удуртукчузу Роза Кандан), дааранылга (удуртукчузу Аракчаа) эки ажылдап турарлар.

Өөреникчилерни күш-ажылга өөредири-биле интернатта от салырындан аңгыда өске үүлдерни өөреникчилер аштакчыларның удуртулгазы-биле кылырын чаңчыктырган. Өөреникчилер столоваяга дежурныйлап, янзы-бүрү чемнерни эки кылырын өөренип ап турар. Арыг-шеверни эки сагаан, негелдерни бүрүн күүсеткен өрээлге тыпсыр шилчип чоруур вымпелди тургускан. Школаның интернады (эргелекчизи эш Шойгу) районда эң эки болуп санаттынып, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң интернаттар аразынга шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле тудуп турар. Кижизидилге ажылын экижидип чорударынга кижизидикчилер эштер Кандан, Чурукпан оларның кызымак күш-ажылын демдеглээри чугула.

Амыдырал-биле харылзааны күштелдирип чорударда кодээ ажылагыйның мурнакчылары-биле ужуражыышкыннарны кылыры ажыктыг деп санап турарлар. Ол талазы-биле баштайгы базымны кылып эгелээн. Чоокта чаа колхозта партия эге организациязының секретары эш Адыгбай өөреникчилерге «Колхозтуң чедишкиннери болгаш 1960 чылда сорулгалары» деп беседаны кылып берген. 4-кү класстарның өөреникчилери Мажалык фермазынга баргаш «Бистиң совет хереэженнеривис» деп чыышты эрттирген болгаш ферманың саанчыларының ажылы-биле таныш-каннар.

Школа-биле төрелдериң аразында харылзаазы экижээн. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидип чорударда башкылар коллективи ада-иелерге даянып, оларның-биле кады ажылдап турар. Эш Дупчуроолдуң уруу Клара баштайгы улдуннарда багай өөреникчи болуп турган. Школаның башкылары уругнуң ада-иези-биле харылзааны экижидип, методтуг билиглер, сүмелерни берген түннелинде Клара эки өөреникчилериң санында кирген. Класстарның ада-ие хуралдары доктаамал болуп, үндүрген шиитпирлерин күүседип турар.

Дыштанар хүннерде өөреникчилер кандыг-ла бир ажыктыг ажылдарны кылырынга чаңчыккан. Школага оттулар ыяш белеткээр, фермага дузалажыр, экскурсиялары, маргылдааларны, концерттерни үндүрүп турарлар. Школада башкылар коллективи-биле өөреникчилерден тургустунган бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмү эки ажылдап турар, чоокта чаа район школаларының көрүүдезинге бирги черни алган.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын экижидер херекке школа директору коммунист Бичелдей Иргит Сайын-оолович ажылды шын организастаан, удуртулганы экижидип, үндүрген шиитпирлерни чогуур үеэзинде күүседип турар.

Школада партия эге организациязы колхозчулар ортузунга агитация, культура-массалыг ажылдарны чорударынче улуг кичээнгейни салган. 2 пропагандист башкылар, 16 агитатор башкылар бар. Олардан эштер Бичелдей, Галина Шихова, Шура Ананды, Долзаңмаа, Багай-оол, Хеек эки ажылдап турарлар.

Школада башкыларның комсомол эге организациязынга (секретары эш Долзаңмаа) парторг эш Шойгу практиктиг дузаламчыны көргүзүп келгени-биле оон организакчы ролю бедээн. Олар комсомолчу башкыларның инициативазы-биле 200 рубльдің библиотеказын саткаш, колхозтуң Мажалыкта сүт-бараан ферма-зында аппарып берген болгаш ол фермада көргүзүг материалдарын кылып тургускан.

Колхозта партия эге организациязы (секретары эш Адыгбай), колхоз баштаар чери (даргазы эш Эрес-оол) школа ажылынга боттуг дузаламчыны көргүзүп турарлар.

Чедишкиниг ажылдар-биле чергелештир школаның амыдырал-биле харылзаазын улам экижидер херекке школада партия организациязы башкыларның күжүн ам-даа чедир организастап шыдавайн турар. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары куду. Кичээлдерге көргүзүлге материалдарын башкылар ам-даа эвээш ажыглап турар. 5—7 класстарда орус дыл (башкызы эш Пичугина) кичээли идея-теория, методика талазы-биле куду деннелде эртип турда, чогуур боттуг хемчеглерни албайн турар.

Т. ХЕРТЕК,
СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң инструктору.

„Шынның" материалдарының изи-биле

КУЛЬТУРА ОДААН ЫНЧААР ТУРГУЗУП БОЛУР БЕ?

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң төвүнде клубту эрткен чылын септевээни-биле, аңаа хереглээр ыяш белеткеттинмээни-биле бо кыжын клуб соок болуп, колхозчуларның культурлуг негелдезин хандырбаанын, оон эргелекчизи Тадар-оолдуң ажыл кылбайн турарын шугумчүлээн чүүл «Шынга» парлаттынган.

Чаа-Хөл райкүүскомнуң даргазы М. Доржулдайның редакцияга дыңнатканы-биле алырга, клубтуң септелгезин кылып, колхозчуларның негелдезин хандырарын Чаа-Хөл кодээ Советке дааскан болгаш Тадар-оолду клуб эргелекчизинден үндүрген.

УРУГЛАРЫН АП АЛГАН

Бии-Хем районнуң Тарлаг кодээ Соединиң хамаатылары Салчак Чапан-оол, Александра Монгуш оларның үш бичии уругларын Тарлаг суурнуң чурттакчызы Лопсаннын бажыңынга каапкаш, боттары чиде бергенин Анна Санчай редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалының изи-биле Бии-Хем райкүүском хыналда чорударга Чапан-оол биле Монгуштуң уруглары Лопсаннын азыралында турары шын болган, а Чапан-оол Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң суурунда, Монгуш Кызыл хоорайда чурттап турарын барымдаалааш, ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай болгаш Бай-Тайга Советтериниң күүскомнарынга Бии-Хем райкүүском дыңнаткан.

Бай-Тайга райкүүскомнуң даргазы М. Ангырбанның редакцияга дыңнатканы болза, райкүүском Чапан-оолбиле чугаалашкан соонда ол уругларын ап алган, уругларның иези Монгуштуң Кызыл хоорайда чурттавайн турарын Кызыл хооркүүскомнуң даргазы С. Красный редакцияга дыңнаткан.

ШКОЛА БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

Бистиң ап турар хемчеглеривис

Улус өредилгезиниң системазынга боттандырып чоруткан эде тургузуушкун—школаларның мурнунга улуг болгаш чаа сорулгаларны тургускан. Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар сорулганы чеднишкинниг шиитпирлээринге чугула чүве болза, совет уругларга хөй санныг эки школаларны тудуп бөөринден улуг хамааржыр деп көргеш, бистиң районнуң партия, совет организациялары, колхозтарның баштаар черлери болгаш районнуң улус өредилге килдизи ажылының бир кол угланыышкынын олче салып турар.

Ынчангаш бо чылын школа тудугларын улуу-биле калбартыры көрдүнген. Бо ажылга Ленин аттыг колхозтуң колхозчулары эгелекчи саналды үндүреннер. Олар 160 кижи өөренир школаны колхозтуң күселибиле тударын шиитпирлээш, областың бүгү колхозтарынга кыйгырыгны хүлээп алганнар. Бо чылын Сарыг-Сеп ортумак школазының 400 кижи өөренир ийи каът даш тудуу доостур, Ильинкага, Бүрен-Байхаакка, Күнгүртүгге, Федоровкага, Бояровкага, Үжепке 80—200 кижи өөренир школа тудуглары доостур. Ынчангаш бистиң школаларывыс бо чылын 1240 кижи өөренир тудугларны немей алырлар.

Оон ыңай Сарыг-Септиң школа-интернадының өөреникчилериниң чурттаар черинге 50 орун салыр черни, район төвүнүң уруглар садынга база ол хире черни немей тудары көрдүнген. Күнгүртүг школазының чанынга ниити чурттаар чер туттунар. Ол чүгле удуур өрээлдиг эвес, ойнаар, кичээл дакпырлаар, бөлгүмнер ажылы чорудар черлерлиг болур. «Совет Тыва» колхозта школаның интернадынга 25 орунну немээр.

Районнуң школаларында ам чеди өредилге мастерскаялары бар. Бо чылын оларны четче дериири болгаш Бүрен-Аксыңга чаа мастерскаяны немей тудары көрдүнген. Мастерскаяларны четче дериринге биске 100 верстактар (ыяш хаарыылдаар узун столдар), хаарыылдаар 6 станоктарны, ыяш өрүмнээр 6 станоктарны, ыяш чондурар 8 токарь станоктарын, ыяш чонар 1 станокту болгаш циркулярлыг 6 хирээлерни хереглеп, ону тыварынга дуза чедирерин облоодан дилеп турар бис.

Чеди чыл школаларының чанынга өөреникчилериң хову ажылының бригадалары тургустунар. Олар 2—3 гектар кукуруза, картофель азы ногаа аймаан хүлээп алгаш, ажаалдазын чорудар ийикпе тарыыр үеде киржирлер. Оон ангыда Сарыг-Сеп ортумак школазынга болгаш Күнгүртүгнүң 8 чыл школазынга өөреникчилериң тудуг бригадалары тургустунар.

Сарыг-Септиң ортумак школазы бо чылын чер ажылының хемчээлин элээн калбартыр. Школаның өредилге ажыл-агый участогу «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Мерген фермазының чоогунга ногааны—2, турнепсы—8, кукурузаны—15, картофельди—5, вика-суланы—4, могарыны—4 гектар кылдыр тарыыр болгаш олуртурлар.

Келир өредилге чылында бир чаа чүүл болза, Сарыг-Сеп ортумак школазының 9-ку класындан эгелеп бүдүрүлге өредилгезинче шуут шилчип кирери болур. Медведекканың 7 чыл школазы 8 чыл школазынче шилчиир.

Бо үстүнде чугаалаттынган чүүлдерни партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының база бүгү хөй ниитиниң дузазы-биле районнуң школалары чедишкинниг күүседип шыдаарлар.

Д. ПОПКОВ,
Каа-Хемниң районо эргелекчизи.

Кызылдың № 2 ортумак школазы бо өредилге чылында чаа программа-биле бүдүрүлге өредилгезин чорудуп турар. Ында дааранылганың, чазанылганың болгаш өске-даа цехтерлиг мастерская бар. Аңаа үстүкү класстарның өөреникчилери дааранырының болгаш чазанырының тускай мергежилин чедип ап турарлар.

Чурукта: школаның мастерскаязының чазанылга цегинде.

Фотозу В. Севастьяновтуу.

Өөреникчилериң бүдүрүлге бригадазы

Бистиң школада өөреникчилериң доктаамал ажылдаар бүдүрүлге бригадазының ажылының дугайын чугаалаксал тур мен. Ставрополь крайның болгаш Рязань областың школаларында өөреникчилериң доктаамал бүдүрүлге бригадаларының арга-дуржулгазы-биле таныышкан бис. Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар талазы-биле улуг рольдуун оларның арга-дуржулгазы чугаалап турар. Ынчангаш школага өөреникчилериң доктаамал бүдүрүлге бригадазын организастап тургускан бис, оон бөөр ам ийи чыл четкен.

Бо чылын бригаданың ажылының талазы-биле чамдык өскерлиишкиннер болган. Школаның дирекция чери болгаш профэвилел, өөреникчилериң комсомол организациязы кожавыста Киров аттыг колхозтуң баштаар чери-биле өөреникчилериң доктаамал бүдүрүлге бригадазы колхозтуң тарылга шөлүнге барып ажылдаарының дугайында тускай керээни чарып алган. Ол керээ ёзугаар колхоз школага тускай шөлду аңылап берген болгаш аңаа чажар үрезинни база техниканы бригаданың эргезинге быжыглап берген. Өөреникчилериң доктаамал бригадазы 21 кижиден тургустунган. Бригада ол шөлге тараа болгаш ногаа культураларын база кукурузаны тарып өстүргеш, күзүн оон алдынган дүжүттү бүрүү-биле колхозка дамчыдып бөөр.

Өөреникчилериң аңаа үндүрген чарыгдалын колхоз доктааттынган чурум ёзугаар төлеп бөөр. Колхозтан алган акша-хөренгизи-биле өөреникчилер ол шөлүнүң чанынга тускай лагерьни организастап тургузар. Өөреникчилер аңаа дыштаныр—сутта эштип, радио дыннап, ойнап хөглээринден ангыда, тараан культураларын ажаап өстүрүп, колхозчуларга солун концерттерни көргүзерлер.

Бүгү ажылды механизастаары плаваттынган. Ону ынчалдыр күүседип болурунуң бүгү-ле аргалары бисте бар. Бо өредилге чылының дургузунда техниктиг бөлгүмнерге болгаш автомашина өөренириниң кичээлинге механизатор кадрларны белеткээн. Өөреникчи оолдардан шупту 24 чолаачылар, трактористер, комбайнерлер белеткеттинген. Олар ам автомашиналарны, тракторларны, комбайнарны чорударының практиказын эрттирип турар. Школа боду тракторлуг, автомашиналыг, сеялкалыг. Ол ышкаш шөлду ажылдап кылырына колхоз техниканы школага берип турар.

Өөреникчилериң доктаамал бүдүрүлге бригадазының кежигүннерин школаның ниити комсомол организациязының хуралынга бадылаан. Олар шупту комсомолчулар. Бригаданың бригадириңге Ондар Кан-оолду соңгаан. Инженер-механиги Миша Доржу, агроному Монгуш Хүренмаа, агитатор Валя Будгонова, радист Борис Тюлюш, учетчиги Вася Куулар, ажыл-агый эргелекчизи Кылын-оол, повары Зина Монгуш.

Шөлде чазын өдек болгаш хүлүү төп чемнишиткен. Ам ында эрте чажар тараа культураларының тарылгазын организастыг чорудуп турар. Оон соонда хөрзүн элээн чылый бөөрге ногаа болгаш кукуруза культураларының олуртулгазы эгелээр. Ниитизи-биле 50 га черге тараа болгаш ногаа, кукуруза культураларын тарып олуртур.

И. ШОЕВ,
Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы ортумак школазының директору.

Чамдык ажылдар кылдынган

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш улус өредилгезиниң системазын эде тургузарының дугайында айтырыгларны эрткен чылдың март айда Өвүр районнуң улус өредилгезиниң болгаш районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары боттарының хуралынга чугаалажып, бо айтырыгларны амыдыралга боттандырарының тускай шиитпирлерин хүлээп алган.

Амгы үеде бо талазы-биле районнуң школалары элээн ажылдарны кылып чоруткан болгаш чорудуп турар. Ылангыя Солчур чеди чыл школазының (директору эш М. Достай) амыдырал-биле харылзаазы дыка быжыккан. Ол школаның өөреникчилери башкыларының удуртулгазыбиле ында «Коммунизмче орук» колхозтуң хову, мал, тудуг ажылдарынга улуг дузаны чедирип, өредилгени колхоз бүдүрүлгези-биле холбаштырып турар.

Районнуң кайы-даа школаларында күш-ажыл кичээлдери эрткен чылдарга бодаарга бедик деннелдиг, солун эртип турар апарган. Хандагайты ортумак, Торгалыг сес чыл школаларының өредилге мастерскаялары эки дериттинген болгаш чазанып, узанырының янзы-бүрү хөрекселдери-биле бүрүн хандыртынган. Ол школаларның өөреникчилери сандайларны, тон аскыларын, самбыраларны, хүл узар демир ускууштарны, бок урар хааржакчыгаштарны болгаш өске-даа чүүлдерни боттары кылып турар. Хандагайты ортумак школазының чазанылга мастерскаязына өөреникчилер харын-даа хуу кижилериң чагыгларын ёзугаар бажың иштиниң хөрекселдерин эки шынарлыг кылдыр кылып бергеннер.

Торгалыг сес чыл школазында политехниктиг өредилге элээн эки тургустунган. Ол школа «Торгалыг» колхозтан бир чүк машиназын алган болгаш өөреникчилер ону чорударын өөренип турар. Ол школаның өөреникчилери чайгы дыштанылгазында колхозтуң тракторларының, комбайннарының болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының башкарыкчыларының дузалакчылары болуп ажылдаарын шиитпирлеп алганнар.

С. СЕДЕН.

Районнуң онзагай байдалынга дүүштүр

Бистиң областың районнарының ажыл-агыйының кол адыры мал болгаш чер ажылы болза-даа, чамдык районнарның ажыл-агыйы мал азы аңныыр ажылынче кол угланган болуп турар. Ынчангаш школаларга өредилге-бүдүрүлгелиг практиканы организастап чорударда тус черниң ажыл-агыйының онзагай байдалын өөренип көрүп, оон-биле дүүштүр тургузары эргежок чугула.

Тожу районнуң школаларының өредилге-бүдүрүлге практикалының программазы өнүр чылдан эгелеп аңныыр болгаш балык ажыл-агыйынче кол угланыышкынны кылдыр эде тургустунган. Райкүүскомнуң чанында көдээ ажыл-агый инспекциязының бо талазы-биле тускай эртемниг ажылдакчызы эш Никифоровтуң удуртулгазы-биле өөреникчилер аңныыр ажылының дугайында кичээлдерни эрттирип, какпаны канчаар салырының болгаш аңнаарының дугайында тускай бүдүрүлге практиказын аңныыр сезонунуң эгезинде чоруткан. Өөреникчилериң баштайгы бүдүрүлге практиказы—анналашкын эки түнеддиг болуп эрткен.

Мындыг бүдүрүлге практиказы бо чылдың чаа аңныыр сезонунда базала эгелээр. Ынчалза-даа бо чугула хөрекке белеткел кошкак чоруттунуп турар. «Бүдүрүлгениң үндезиннерин» 8 болгаш 9 классларда өөренип турар. 8 класска бо эртем неделада 3 шак, бүдүн чылда—99 шакты эрттер, 9 класска—неделяда 4 шак, бүдүн чылда—132 шак эрттер. Оон ангыда бүдүрүлге практиказын эрттиринге 24 хүн бердинген. Ынчалза-даа бо көрдүнген программа чогууру-биле ажыглаттынмайн турар.

Өредилге чылының өгезинден эгелээш сески класска 37 шак ажыглаттынган, оон иштинден түгле 16 шак теория талазы-биле эрткен. Тоску класска 14 шак ажыглаттынган. Лаборатория-практикалыг ажыл күүсеттинмээн. Оон шагы өскээр ажыглаттынган. Моон соңгаар «бүдүрүлге үндезиннериниң» эртеминиң программазын чурум ёзугаар тазрыштыр тургузары эргежок чугула. 8-ки болгаш 9-ку классларга бо эртемни өөренир талазы-биле көрдүнген тозан тос болгаш чүс үжеп ийи шактар мал болгаш үнүш, аңныыр ажыл-агыйларын база механизацияны өөренириңге тус-тус чардынган турар ужурлуг.

Тожуга чер ажылы база моон соңгаар сайзыраар дээрзин дидим-биле чугаалап болур. Ылангыя, аңаа ногаа культуралары болгаш мал чеминге хереглээр культуралар дыка сайзыраар. Ынчангаш көдээ ажыл-агый машиналарын өөредириңче база улуг кичээнгейни салыр болза өки. Өөреникчилер көдээ ажыл-агый машиналарының талазы-биле өредилге-бүдүрүлге практиказын эрттирер ужурлуг.

Амгы үеде школада чайгы өредилге-бүдүрүлге практиказын чорудар талазы-биле белеткел ажылдары чоруттунуп турар. Школага аңныыр болгаш балык тудуушкунунга хереглээр тускай участокту ангылап бөөриниң дугайында айтырыг райкүүскомнуң мурнунда тургустунган.

С. НАЗАРОВ,
Башкылар билиги бедидер институттуң кабинет эргелекчизи.

ЧУРУКТА: Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг ортумак школазында бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүң киржикчилери концертке «Ленин дугайында ырны» күүседип турары.

Фотозу. С. Феоктистовтуу.

ЧУРУКТА: Тоора-Хем ортумак школазында мотористер бөлгүмүнүң кежигүннери школаның электри станциязының моторун тургузуп турары.

Фотозу. С. Назаровтуу.

Эде тургузуушкуннуң баштайгы түннелдери болгаш чаа сорулгалар

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында Хоойлу үнгенден бөөр бир чыл аш кан. Чоокта чаа РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунга школаларны эде тургусканының түннелдеринге холбаштырган чөвүлел хуралга бо талазы-биле чугула айтырыгларны чугаалашкан. Ынчаарга школаларның ажылының болгаш өредилгени амыдырал-биле сырый холбаштырарының дугайында айтырыгны улус өредилгезиниң ажылдакчыларының болгаш башкыларның область чөвүлел хуралы бөгүн чугаалажыр. Аңаа бистиң ажылывыста чедишкиннерни түнневишаан, эде тургузуушкуннуң херээнде четпестерни дидим илередип, ону чайладырының оруктарын айтыр.

Школаны эде тургузарының хе рээнге областың чер-черде партия, совет, профэвилел органнары, ажыл агый удуртукчулары идепкейлиг киришкениниң түннелинде, бистиң школаларывыс бо талазы-биле элээн хемчеглерни алган. Амгы үеде хөй-хөй школаларның материалдыг базаларын быжыглаан. Ылаңгыя 65 ортумак болгаш чеди чыл школаларында баарымчалыг өредилге мастерскаялары тургустунган. Кызылдың № 1, 7, 10 ортумак школалары телевилел ёзугаар кылдынган, эки дериттинген мастерскаяларлыг. Чадаана болгаш Шагаан-Арыг хоорайларның ортумак школалары боттарының аразында мастерскаяларын тудуп алганнар. Областың школаларының мастерскаяларында демир болгаш ыяш-биле эдилел хөрекселдер кылыр 179 станоктар, 449 верстактар бар.

Политехниктиг өредилгени чорударынга материалдыг базаларны тургузарынга бүгү хөй-ниити, төрелдер болгаш шефтеп турар бүдүрүлгелер, колхозтар идепкейлиг киржип турар апарганнар. Чижээ, Өвүр районда эш Мирчин даргалаан «Торгалыг» колхозтуң баштаар чери өредилгеге хереглээри-биле автомашинаны школага берген. Таңды районнуң Хову-Аксы ортумак школаның мастерскаязын тургузарынга болгаш дериириңге улуг дузаны «Тывакобальт» комбинат көргүскен. Кызылдың дааранылга комбинады № 2 школага элээн хөй даараныр машиналарны берген. Ындыг чижектерни оон-даа хөйну көргүзүп болур.

Ындыг болза-даа чамдык районолар, школалар директорлары болгаш шефтеп турар организациялар өөреникчилериң политехниктиг база күш-ажылчы өредилгезин организастаарынга материалдыг базаларны тургузар дугайында сагыш салбайын турарлар. Чижээ, Чаа-Хөл районнуң Кызыл-Даг, Үрбүн чеди чыл школаларында мастерскаялар тургустунмаан. Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы болгаш Ийме чеди чыл школаларының мастерскаяларын дерээни дендин багай.

Облоно болгаш районолар школаларны эде тургузарын план ёзугаар чорудуп турар. Эрзин районнуң Нарын, Барын-Хемчиктиң Аянгаты, Каа-Хемниң Күнгүртүг чеди чыл школаларын бо өредилге чылында сес чылдыг кылдыр эде организастаан. Шагаан-Арыгның № 1, 2, Чадаананың № 1, 2, Туранның № 1, Кызылдың № 2, 10 ортумак школаларын бүдүрүлге өредилгелиг политехниктиг күш-ажылчы он бир чыл школалары кылдыр эде тургускан. Эде тургузуушкунну чорударда ол школаның турар чериниң, районнуң азы хоорайның ажыл-агыйының, экономиказын, онзагай байдалдарын бөрымдаалап турар.

Школаларның ажылын эде тургузарының талазы-биле партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедишкинниг күүседириңге хөй-хөй башкылар коллективтери болгаш тус-тус башкылар идепкейлиг киржип турар. Оларның чижээнге, Шагаан-Арыгның № 1 школазының директору Мареевны, Кызылдың № 7 ортумак школазының директору Плюснинаны, Суг-Аксы ортумак школаның директору Шоевти болгаш башкылар Чылбак (Чаа-Хөл), Житкова, Башкирцева (Кызыл), Бурбу (Чөөн-Хемчик), Дорофеева (Бии-Хем) болгаш оон-даа өскелерни киирип болур.

Мурнунда чылдарга дөмейлээрге, бүгү ниитиниң чеди чыл өредилгези бо өредилге чылында эки организастаттынган. 1—7 класстарга өөренсе чогуур уругларның планы обласка күүсеттинген. Ол класстарга өредилге чылының эгезинде 30 мун ажыг өөреникчилер турган. Ындыг болза-даа школаны эде тургузар дугайында хоойлунуң база бир чугула негелдези—бүгү-ниитиниң ыяавыла 7—8 чыл өредилгениң хоойлузу ыракта боттанмаан. Чамдык сан түннелдерден алгаш көөрге доостур деп турар бо өредилге чылының эгезинде школа назылыг 7016 уруглар школага хаара туттунмаан.

Бүгү ниитиниң өредилгезиниң дугайында хоойлуну каржызы-биле үреп турар база бир үүл болза өөреникчилериң өредилгезин каактар чоруктарының хөй бооп турары болур. Өредилге чылының бирги чартыында 573 өөреникчилер школадан чанганнар, а үшкү улдунда 445 өөреникчилер чоруткан.

Өөреникчилериң школадан үнер, өредилгезин каар чоруктарының чылдагааннары уругларның өөренириңге эргежок чугула байдалдар дыка хөй школаларда тургустунмаанында болгаш чамдык ийи-чаңгыс башкылар өөреникчилерге эвилеңээлдек эвес, харын бодунуң багай башкылаашкынын өөреникчилерже чуур, багай демдектер салыр үүлдериниң бар болуп турарында. Чижээ, Чөөн-Хемчиктиң Бажын-Алаак ортумак школазының директору эш Куриганов кичээлден озалдаан өөреникчилерге чем болгаш удуур орун бербейн, ындыг өөреникчилерге хөй багай демдек салыр турган. Оон ужурунда ол школадан 20 ажыг өөреникчилер чаңган. Ындыг чижектер өске-даа школалардан илерээн.

Эде тургузуушкуннуң баштайгы чылында күрүне хандырылгалыг интернаттарга хүлээп алыышкынны чурумчудар дугайында шыңгыы хемчег албаан. Ону барымдаалаш, партия обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском интернаттарга хүлээп алыышкынны бүгү ниитиниң сес чыл өредилгезиниң хоойлузунга чагыртыр кылдыр доктаалды хүлээп алган. Бо талазы-биле шын эвес практика мурнунда турган. Чижээ, күрүне хандырылгазында интернаттарга школа 15—16 хар чедир уругларны хүлээп алырының орнунга назы эрткеннерни 6, 7, 8 болгаш үсүккү класстарга киирип ап турган. Тес-Хемниң Самагалдай ортумак школазының интернадында школа назыны эрткеннер безин, 20 ажыг кижи бар болган. Кызылдың башкы училищезинден үндүрткен Сарыг-оолду Чаа-Хөлдүң Ак-Туруг ортумак школазы интернатка хүлээп алган, ол ам чурум үреп турар.

Күрүне хандырылгалыг интернаттарның 6, 7, 8 класстарынга 17 хардан өрү назылыгларны хүлээп алырын моон соңгаар болдурбас.

Областың школаларының 40 ажыг хуузу бирги, артканнары ийиги ээлчегде өөренип турар. Үшкү ээлчегде өөренип турар хүндүскү школа амдыызында чок. 1—5 болгаш 6—10 класстарда күш-ажыл болгаш бүдүрүлге өредилгези элээн экижээн. Долу эвес саннардан алырга бо өредилге чылының төнчүзүнде школалар 26 киномеханиктерин, үшкү класстың 175 чолаачыларын, 142 трактористерни, 9 комбайнерлерни, 15 мотористерни, 40 дарганнарны, 8 уран-шевер бызаңчыларны, 100 даараныкчыларны, 27 электромонтажниктерни, 13 печка тудукчуларын, 113 штукатуржуларны, 25 поварларны, 12 ногаа өстүрүкчүлерин, 13 эныяк малчыннарны болгаш өске-даа тускай мергежилдиг аныяктарны улус ажыл-агыйынга белеткеп турар. Ол аныяк тускай мергежилдиг кижилерге тыпсыр шынзылганы ам белеткеп турар.

Областың болгаш районнарның улус өредилге килдистериниң чанынга мергежил чедип алган өөреникчилерге разрядтар тыпсырының тускай комиссияларын тургузар шиитпирин хүлээп алыр. Олар тускай мергежилди чедип алганнарны шылгап көргеш, документилер тыпсыр:

Көдээ ажыл-агыйга өредилге ажыл-агыйын Туранның, Бай-Дагның, Чыраа-Бажының, Суг-Аксының школалары эки организастап турарлар. Ындыг болза-даа Барын-Хемчик, Бай-Тайга, Таңды районнарның школаларының удуртукчулары бо талазы-биле шимээн чок олурбушаан. Ол ышкаш Чаа-Хөл районнуң Кызыл-Даг, Үрбүн школаларында мастерскаяларны калбартыр, школаларга күш-ажыл база бүдүрүлге өредилгезин организастаар талазы-биле кичээнгей салбайн турар.

Областың школаларының өредилге дуржулга участоктары ниитизиниг-биле чүгле 14 га, а Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозтуң ортумак школазында чүгле 0,02 га участок бар. Бо талазы-биле кичээнгейни база күүсеннишкинни үндүрүп турган, бо чылын школа бүрүзүнге 0,5 гадан эвээш эвес участок эки ажылдаттынган турарын чедип алыр ужурлуг.

Школаларны эде тургусканының баштайгы чылының чамдык түннелдерин чугаалаарга мындыг-дыр.

Ам сорулга болза, амгы ажылдап турар 3 сес чылдың школаларынга немей 21-ден эвээш эвести организастаар. Оларга материалдыг базаны быжыглаары болгаш ол школаларга бүгү-ниитиниң сес чыл өредилгезин ыяавыла боттандырары, амгы ортумак политехниктиг күш-ажылчы өредилгелиг 11 чылдың 7 школаларын 14-ке чедирери болур.

База бир чугула үүл—уругларның сан-даңзызын шын тургускаш, оларны чаа өредилге чылында бүрүү-биле ниити эртемнериниң школаларынга, кадыкшылганың база үнү чок дулейлер школаларынга хаара тудары — бистиң бирги хүлөөлөөнде болур.

Б. БОЛДУР-ООЛ.
облоно эргелекчиси.

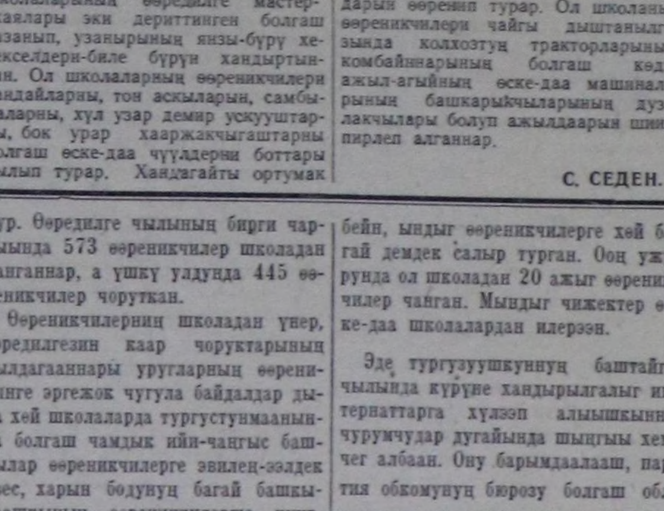

Аныяк башкы А. Ховалыг 1957 чылда Кызылдың башкы училищезин доосказ, Чөөн-Хемчик районнуң Хөрум-Даг ортумак школазынга келгеш, бирги классты хүлээп алган. Ол өөреникчилер ам үшкү класста өөренип турар. Бо өредилге чылының үш улдуннарын оон өөреникчилери багай демдек чок доосканнар.

ЧУРУКТА: Башкы А. Ховалыгның үшкү класста төрээн дыл кичээлин эрттирип турары.

Фотозу. О. Сандюнуу.

ЛЕНИНЧИ ХҮННЕРНИ ДАШТЫКЫГА ДЕМДЕГЛЭЭНИ

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ПЕКИН. (СЭТА). Ажылчы чоннарның улуг баштынчызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болганын бүгү-ле 650 миллион кыдат улус калбаа-биле демдеглеп әртиргеи. Апрель 22-де Революция музейинге В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болганынга тураскаатка делгелге ажыттынган. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының хосталгазы дээш ол улуг демиселчиниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгаларының эң чугула үелерин ук делгелгениң 700 ажыг делгирлери тодаргайы-биле көргүзүп турар.

«Синсжунго» («Чаа Кыдат»), «Синциннянь»(«Чаа аныяктар») болгаш «Гунчандан» («Коммунист») деп журналдарга Ленинниң үүлдериниң кыдат дыл кырынче баштайгы очулгалары эң-не баштай 1919—1920 чылдарда парлаттынгылаан. Кыдат коммунистер ол үеде чажыт байдалга ажылдап турган-да болза, ленинчи идеяларны нептердир дээш хөй хүженишкиннерни кылганнар. Номдептер хынакчыларының чигзинишкининиден чайлаар дээш Владимир Ильичиниң ажылдары «Банк херээ» «Бухгалтер херээ», «Бухгалтер үчёду» дээн чергелиг өске-да ыңдыг номнар каттарына парлаттынып турган. 1927 чылдан эгелээн 1949 чылга чедир Ленинниң 130 ажылдарын кыдат дыл кырынче очулдурган. Оларның аразында «Коммунизмде уругларның «чөөнзөр аарыы», «Капитализмниң дээди чадазы империализм» деп ажылдар база бар.

Чурттун хосталганының соонда В. И. Ленинниң чогаалдарын парлаары онза калбарган. Улус әргечагыргазының чылдарында Ленинниң ажылдарын нинти тиражы 8,2 миллион кылдыр парлаан. Оон-биле кады В. И. Ленинниң чогаалдарының 38 томнуг чыылдазын долузу-биле кыдат дылче очулдуруп парлаан.

Ленинниң мөчээнинге холбаштыр кыдат ажылчын ангының ханызыбиле качыгдап турганын делгелгениң чамдык үүлдери көргүскен. 1924 чылда Гуанчжоунун (Кантоннун) ажылчыннарының Москваның ажылчыннарынга чоруткан кызыл тугунун фото-чуруун делгелгеде көргүскен. Оң тукта Владимир Ильичиниң портредин торгу удаазынар-биле сиилип чураан болгаш кыдат база орус дылдар кырында мынча деп бижээн: «Кантоннун торгу аргыыр фабрикаларының ажылчыларының профэвилединден орус ажылчыннарга. Бүгү делегейниң дарлаткан улустарының болгаш ажылчы чоннарының хосталгазы дээш демисежир төлээде бистиң баштынчывыстың чаа хөөрүүнүң мурнунга улам сырый каттыжаллыпар!».

СЭТА-ның корреспондентизинге ук музейниң директоры Энь Ши-чжэнин медеглээни: Бо делгелгени республиканың хөй-ниитизи улуу-биле сонуургап турар. Пекинниң болгаш Кыдаттың өске-даа хоорайларының ажылчыннарындан ону коллективтиби-биле көөрүнүн дилеглерин бистер делгелгениң ажыттынарының ыракта мурнунда алган бис.

Кыдаттың дыка хөй хоорайларында болгаш бүдүрүлге черлеринде В. И. Ленинниң дугайында делгелгелер база ажыттынган.

Апрель 22-де кыдат солуннарын бүгү-ле арыннарында В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылынга тураскаатка материалдарны калбаа-биле парлаан. «Жэньминь жибао» солун «Улуг Ленинниң айыткан оруу-биле, бурунгаар» деп мурнуку үүлүү парлаан.

ВЕНГРИЯ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 90 чыл болган оюнда венгр дыл кырынга парлаттынгылаан ленинчи чогаалдарның делгелгези Будапештиде ажыттынган.

Баштайгы ленинчи үүл Венгрияга 1905 чылдың июль 30-де «Непсава» деп солунга парлаттынып үнгенин делгелгеде материалдар хереченлеп турар. 1919 чылда Венгрияның Коммунистиг партиязы В. И. Ленинниң «Күрүне болгаш революция» деп номун венгр дыл кырынга парлап үндүрген. Оон бээр ол чогаал 16 катап парлаттынган.

Венгр дыл кырынга нинтизи-биле В. И. Ленинниң 220 чогаалдары очулдурттунган болгаш парлаттынып үнген. Венгрияны хостаанындан бээр 15 чылдың дургузунда Ленинниң 3 миллион номнары үнген.

ЯПОНИЯ

ТОКИО. (СЭТА). Найысылалдың ажылчын районнарының бирээзинде «Тосимо Кокайдо» деп залга Токионуң ажылчы чоннарының В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 90 чыл болган оюнга тураскаатка байырлыг митингизи апрель 22-де болган. Японияның Коммунистиг партиязының организастааны ол митингиге 1500 кижи чыылган. Оларның аразында ажылчыннар, албан-хаакчылар, найысылалдың интеллигенциязының төлөлекчилери бар. Митингиниң киржикчилериниң арадында коммунистер, партия кежигүнү эвестер, социалистиг партияның кежигүннери база бар турган.

Японияның Коммунистиг партиязының Төп комитединиң дарғазы Сандзо Носака чыылганнарның мурнунга «Ленин болгаш Японияның революциязы» деп илеткел кылгаш Японияның ажылчын ангызының тургустунарынга оон демиселин япон коммунистерниң ажыл-чорудулгазынга делегей пролетариадының баштынчызының өрединиң улуг салдарлыын демдеглээн. Ленинизм Японияда чурттап турар болгаш чурттун ажылчын ангызын эң эки келир үе дээш демиселче сорук киирип турар дээрзин ол бодунуп чугаазынга айыткан. Ол ышкаш Японияның Коммунистиг партиязының Төп комитединиң президиумунуң кежигүнү Сисити Басуга «Ленин болгаш бистиң демиселивис» деп илеткелди кылган.

Байырлыг митинг төнгениниң сөөлүнде «Владимир Ильич Ленин» деп совет кино-чуруктун көргүзүү болган.

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. (СЭТА). Владимир Ильич Ленинниң төрүттүгениниден бээр 90 чыл болган оюн Францияның демократтыг хөй-ниитизи калбаа-биле демдеглеп турар. Францияның Коммунистиг партиялының инициативазы-биле алдарлыг хүнге тураскаатка хөй кижи киржикчилиг байырлыг хурал апрель 21-де болган. Хуралдың президиумунга ФКП ТК-ның чиңгине секретары Морис Торез, Леон Мовэ, Жорж Коньо, Франсуа Бийу, Жанетта Вермерш дээш, компартияның оон-даа өске удуртукчулары олурушканнар.

«Тайбың дугайында декреттиң үнгениниден бээр эрткен орук» деп илеткелди Франсуа Бийу кылган.

«1917 чылдың ноябрь айда чарлаттынган тайбың дугайында ленинчи декреттерден бээр КНО-нуң индиринге эш Хрущевтуң киирген саналынга чедир кайгамчыктыг орук эрттинген-дир!» деп Бийу медеглээн.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында совет санал моссаларның хөделишкининге күчүлүг идиг апарган деп Бийу оон ынай чугаалаан. Ол дээрге бистиң бо үеристиң эң-не чугула болгаш эң-не соңгаарлаттынмас айтырыы болу берген.

Эш Хрущевтуң Францияга чорааныныың сөөлүнде чурттакчы чоннуң калбак кезектериниң аразында болу берген болгаш моон соңгаар-даа бодары айыылдың адаанда тургустунган». Мурнуу Көрейде амгы болуушкуннар Ли Сын Манның фашисчи өзу-чурумунуң өзулуг нүүрүн бүгү делегейниң мурнунга илереткен, Каттышкан Штаттар ол өзу-чурумну «Ыраккы Чөөн чүкте демократияның чөлөнгижи» деп чаңгыс эвес удаа айтып турган болгай.

Мурнуу Көрейде амгы үеде болуушкуннарны Ыраккы Чөөн чүкте АКШ-тың бүгү политихазы-биле холбаштыр делегейнин хөй-ниитизиниң көрүп турары чөптүг. «Аванти» деп итали солуннун бижип турары болза, «Мурнуу Көрейниң айтырыы —Азияның өске-даа алаан чурттарының айтырыы-дыр, ол айтырының үндезини болза, бодунун адын бужартадып баксыраткан болгаш даштыкының деткимчезин ап турар саттынныкчы бөлүктериниң эрге-чагыргада туруп турары болур». Күрүне департаментизинден Ли Сын Манга «донгулда» хүлээткен чорук америк шериглериниң эжелээни Мурнуу Көрейде байдал дээш харыысалгадал Каттышкан Штаттарны канчап-даа чайладып шыдавас деп «Свадхинатта» дээр индий солун демдеглээн.

Лисынманчы эрге-чагыргаларының болгаш оларны деткип турарларының туруштары өлүмнүң айыылында тургустунган дээр дугайын Мурнуу Көрейниң патриоттарының массалыг демиселдери тодаргай хереченлеп турар. «Мурнуу Көрейде улустуң киленнээшкининиң чаа көдүрлүүшкүннери амгы өзу-чурум шуут узуткаттынарынга чедир үргүлчүлээр» дээрзин баш улур айтып турар Франс Пресс агентилел-биле чөпшээрешпес аргажок.

А. ШАХАНОВ.

Мурнуу Көрейде улусчу киленнээшкиниң шуурганы

Бо хүннерде Мурнуу Көрей бүзээлеттирген лагерь ышкаш кылдыр сагындырып турар. Чер болганда шериглер, дижинге чедир чепсеглеттинген полиция тургустунган. Сеулда болгаш өске-даа хоорайларда онза байдал чарлаттынган. Ындыг байдалды мурнуу-көрей хоойлуларны өзугаар «дайын азы таарымчалыг амыдырал-чурталганы улуу-биле үреэринге чедирип турар дайзынның атакалары болган таварылгада» чорудары доктаатынган. Ам онза байдалды өске сорулгалар-биле: лисынманчы өзу-чурумга удур демократтыг эргелер дээш, чурттун хамаарышпас чоруу дээш көдүрлүү үнген улустуң шимчээшкинин базары-биле чоруткан.

«Өскүп турар тура халыышкынның хевирлериз ажыглаан массалыг хөлөөшкиннер Мурнуу Көрейни хаара туткан. Баштай сургуулдарның тус-тус чыскаалдары-биле эгелээн ол хөлөөшкиннер он-он муң кижилерни бодунче хандытпышаан, чуулган борбак хар ышкаш дүрген өскен» деп «Нью-Йорк таймс» солун бижип турар.

Чоокта чаа Масан порт хоорайга болуушкуннар амгы улусчу үнүүшкүннерниң өскүп үнеринге медээ болган. Ол хоорайда полиция болза президентиниң болгаш оралакчы президентиниң март 15-те болган кажар оптуг соңгуудаларына удурланып, чыскаалга үнгеннерни бооладышаан, өзулуг соккулажыышкынны үүлгеткен. Соңгулдаларны ол хире каржы, нүүлдүг арга-биле чоруткан Ли Сын Манның диктаторунун кара-турааында аажылалынга удур Мурнуу Көрейниң чонунуң киленнээшкини Масанга болуушкуннарга илереэн. Ли Сын Ман президентиниң столун үүгле өлүрүкчү чоруктун болгаш күүлелдиң дузалы-биле база катап эелеп алган дээри Мурнуу Көрейниң чонунга билдингир. Оон турган үр үеде кара-тураазында тергиидээрин бодунуң партиязынга хандырып бээрин орадаштышаан, ол бодунуң дыннангыр чалчазын оралакчы президент кылып алган.

Масанда болгаш өске-даа черлерде чоннуң шимчээшкини дарыже чаштай берген оттуг чалбыраажы болур. Мурнуу Көрейде 12 чыл дургузунда лисынманчы тергиидел онуу аштыц, эрге-шелээ чок болгаш түренги чоруктун чурту болдурган. Мурнуу Көрейге чораан швед буржуаз журналист «Мен халаптыг тамыга четкен мен» деп, ол чурттун байдалын шак ынчаар бижээн. Мурнуу Көрейниң бюджединиң 70 хуузу шериг сорулгаларына чарыгдаттынып турар. Лисынманчы армия сан талазы-биле капиталистиг делегейде база бирги черни эзлээн болгаш үүгле улуг күрүнелериниң чепсектиг күштеринден тудап турар. Мурнуу Көрейниң үлетшүү бүрүн бууразашкына таварышкан. Миллион-миллион ажыл чоктар—Мурнуу Көрейниң экономиказынче америк шургуушкуннун түнеаи бо-дур. Көдээде тараачыннарның хоозураашкыны улам күштелип турар. Мурнуу Көрейниң таварышканы чартык-колония байдалдың бүгү үүргезин интеллигенция бодунун эктинде чүктээн.

Мурнуу Көрейниң чонунун шыдажып келген чоруунун аза болган. Апрель 19-та Сеул, Пусан, Тагу болгаш өске-даа хоорайларга чоннун хөй санныг чыскаалдары эгелээн, ол чыскаалдарның киржикчилери кажар-оптуг арга-биле чоруткан соңгулдаларның түннелдерин күш чок болдурарын, лисынманчы дерзиилелди соксадырын негеп турган. Сеулда барык 100 муң чурттакчылар кудумчуже үнгеннер. «Национал хуралдың, хоорай чагыргазының болгаш америк элчин черинин мурнунда улуг шел улусчу киленнээшкинин чалгыглыг океаны болу берген» деп Ассошиэйтед Пресс агентилел дамчыткан. «Ли Сын Ман сөнезин!» деп лозуннарны туткан чыскаалган чон президент ордузунче чоруп турган. Аңаа оларны шериглер болгаш полиция боо болгаш пулеметтар-биле бооладып эгелээннер.

Ол соккулажыышкынны бир америк корреспондент мынчаар бижээн: «Винтовкалар, пулеметтар дагжап-ла эгеледи. Даштындан көөрге 13 хардан черле ашпас хире оол хөрөөнче өөк деттен соонда хепертен өрү хөндүрүлгеш, кезек када сириңейнин тура барып ушту. Ол оолдуң чанынга ханы төгүлген хөрөөжен кижи бөөлдениң тура база барып дүштү. А полиция бооларын үргүлчүлевишаан. Оларны долгандыр кижилер улыштыр ушкулап-ла турдулар. Калчаарзан полицейжилер ушбаш чок бооладып турганнар».

Полициягa дузалаар кылдыр шериг кезектерин октаан. АКШ-тан алган дайынчы херексел-биле бүрүн дериттинген танкыларлыг болгаш артиллериялыг 15-ки армия Сеулда чедип келген. Солдаттар чыскаалгаи чонче боолап эгелээн. «Апрель 19-та халаптыг чорук хүнзедир үргүлчүлеп турган. Найысылалда өзулуг-ла тулчуушкуннар чоруп турар ышкаш кылдыр сагындырар» деп Ассошиэйтед Пресс медээлеп турган.

120 ажыг кижи өлүткен болгаш 400 кижи балыглаткан — үүгле чаңгыс Сеулга безин ол ханыг халаптың ыракта-ла четче эвес түннели ыңдыг болган. Ынчалза-даа улус чонче улур октаан танкылар, артиллерия болгаш пулеметтар оон дайынчы тура-соруун сый шаап шыдаваан. Улусчу үнүүшкүннер сөөлгү хүннерде база болгулаан.

Мурнуу Көрейде болуушкуннар делегейниң хөй-ниитизиниң ханы дүвүрөзинин болдуруп турар. АКШ-тың күрүне департаментизиниң меделгелинге «Көрейде чыскаалдарны улустуң таарзынмас чоруунун илергейлээшкини болур» деп миннип, «демократияны камгалаар төлөөде өргежок чугула хемчегларни алырын» Ли Сын Манга дагзып турар.

Вашингтоннун ыңдыг туружунун чылдагаанын билип алыры берге эвес. «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннун бижип турары болза: «Мурнуу Көрейде Американың ат-алдары айыылдың адаанда тургустунган». Мурнуу Көрейде амгы болуушкуннар Ли Сын Манның фашисчи өзу-чурумунуң өзулуг нүүрүн бүгү делегейниң мурнунга илереткен, Каттышкан Штаттар ол өзу-чурумну «Ыраккы Чөөн чүкте демократияның чөлөнгижи» деп чаңгыс эвес удаа айтып турган болгай.

Мурнуу Көрейде амгы үеде болуушкуннарны Ыраккы Чөөн чүкте АКШ-тың бүгү политихазы-биле холбаштыр делегейнин хөй-ниитизиниң көрүп турары чөптүг. «Аванти» деп итали солуннун бижип турары болза, «Мурнуу Көрейниң айтырыы —Азияның өске-даа алаан чурттарының айтырыы-дыр, ол айтырының үндезини болза, бодунун адын бужартадып баксыраткан болгаш даштыкының деткимчезин ап турар саттынныкчы бөлүктериниң эрге-чагыргада туруп турары болур». Күрүне департаментизинден Ли Сын Манга «донгулда» хүлээткен чорук америк шериглериниң эжелээни Мурнуу Көрейде байдал дээш харыысалгадал Каттышкан Штаттарны канчап-даа чайладып шыдавас деп «Свадхинатта» дээр индий солун демдеглээн.

Лисынманчы эрге-чагыргаларының болгаш оларны деткип турарларының туруштары өлүмнүң айыылында тургустунган дээр дугайын Мурнуу Көрейниң патриоттарының массалыг демиселдери тодаргай хереченлеп турар. «Мурнуу Көрейде улустуң киленнээшкининиң чаа көдүрлүүшкүннери амгы өзу-чурум шуут узуткаттынарынга чедир үргүлчүлээр» дээрзин баш улур айтып турар Франс Пресс агентилел-биле чөпшээрешпес аргажок.

А. ШАХАНОВ.

Сеулдуң кудумчуларында месилдежиишкиннер

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Апрель 25-тин кежээзинде Мурнуу Көрейниң төвү база катап чоннуң ханынга бүдүшкан. Национал хурал хүндүс колдуунда-ла Ли Сын Манның аайынга киргенин университетчи аныяктар болгаш башкылар билип кааш кудумчуларже үнгүлепкен. Чыскаалганнар ийи чүс кижи турганындан 20 муң апарган.

Ли Сын Манны болгаш оон хүнү келген өзу-чурумун доп-дорааи дүжүрерин негээн чыскаалганнарга удур үш муң солдаттарны база танкыларны, полицияны чоруткан. Сеулдуң чурттакчыларын олар карак чажы төгүлдүрер газтыг гранаталар-биле, бооларның, пулеметтарның бооладышкынары-биле, резин кымчылар-биле уткааннар. Бо месилдежиишкининиң түннелинде өлүткеннер база бар болган. Качыгдаанларның өзулуг сан түнү билдинмес.

Албан дужаалындан дүжер деп мурнунда аазаан турган, апрель 24-те кээн оозундан ойталаан оралакчы президент Ли Ги Бунуң бажынының чанынга сегиржип алыышкын изиг болган. Ук бажынче халдаан хоорай чурттакчыларын полиция арай деп парады ойлаткан. Ли Сын Манның чоок дузалакчызы ол өйде дезе берген болган.

ДИЛГИ ФЕРМАЗЫНДА

Тожу районнуң «Май бири» көдээ ажыл-агый артели дилги фермазын 1955 чылда организастаан. Ынчан ол ферманың эргелекчизинге А. Чамыттайны баштаар черден бадылаан. Оон бээр эш Чамыттай дилги фермазында үзүктел чок ажылдап турар. Ажаалда, азыралының экизинден азырал дилгилерден колхоз эвээш эвес орулганы чыл бүрүде ап келген. Эрткен чылын дилги фермазының арыг орулгазы 72 муң рубль болган.

Аң ажылын сайзырадыры-биле колхоз бо чылын 14 көк дилгини садып алган. Фермада ам шупту 54 дилги бар.

Дилги ажаакчызы эш Чамыттай бо чылын бир кара дилгиден 3 эннкти, көк дилгиден 5 эннкти алырын хүлээнген. Ынчангаш дилгилериң баштайгы эдержилдери ол эки организастаан.

Сөзү болгаш фотозу С. Маадныыы.

Аныяктарның күзенчиг кежээлери

Кызыл хоорайның шериг комиссариадының хуралдар залынга эрткен субботада хоорайның 200 ажыг ажылчын аныяктары болгаш студентилери дола берген. Бо болза ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунун болгаш шериг комиссариадының организастаи турары, Кызылдың аныяк өскеннеринге кончуг күзенчиг апарган кежээлериниң бирээзи. ВЛКСМ хооркомунун төлөзи аныяк кыс эш Науменко келгеннерни хүндүткелдин-биле уткуп ап турган.

— Бо удаада харын-даа эвээш кижи чыылганы ол-дур, чамдыкта моон ыракта хөй болгулаар—деп, эш Науменко чугаалай-дыр. Маңаа кымны чок дээрил өнү: башкы, эмчи, механизация училищезинин, Кызылда күрүненің башкы институдунун, көдээ ажыл-агый техникумунун студентилери болгаш АТК-ларның, септелге заводунун, тудуг организацияларының аныяк ажылчыннары болгаш оон-даа өскелер бар.

Бо кежээни—дайынчы дангырак —Төрөөн чуртунга шынчы болурунун хүлөөлгези—деп темага тураскааткан. База шак-ла ыңдыг темалыг лекцияны эш Омеленчук кылган. Аныяк дайынчылар шеригге баргаш хүлөөн алыр дайынчы дангыраан канчаар билип алза чогуурул дээрзин ол тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаай. Дайынчы дангыраанга шериг кижи кажан-даа шынчы болурун аазап турар. Ол дээрге тайбың күш-ажылга база улуг холбаалыг деп илеткелчи чугаалаан, дайын үеэнгеи болгаш тайбың үелерде херек кырында болган чоруктардан чижектерни көргүскен. Дайынчы дангырактын—бир эвес мен бо байырлыг дангыраамны үрептер бужар бак чүвени үүлгеткенимде, мени совет хоойлунун дошкун алазы, бүгү-ниити ажылчы чоннуң көөр хөөн чок чоруу мени шиитсин—дээн сөстерин, аңаа хамаарышкан чижектерге холбаштыр, эш Омеленчуктун номчааны дыннакчыларның кичээнгейн хаара туткан. Төрөөн чуртунуң хөрөөнге, бодунун дайынчы дангыраанга совет солдаттың шынчызының тодаргай чижээнге Ада-чурттун Улуг дайынынын үеэнинде Александр Матросовтун, Николай Гастеллонун маадырлыг чоруктарын болгаш чоокта чаа бүгү делегейни магадаткан дөрт совет солдаттар—А. Зиганшин, Ф. Поплавский, И. Федотов болгаш А. Крючковский оларның эрес маадырлыг чоруун илеткелчи чугаалай бээрге кижиниң сеткилинге улуг өөрүшкү болгаш партияның база комсомолдун кижизиткени ол эрес дидиннер дээш чоргаарал хайнытып келир.

Кежээге чыылган аныяктарның улуг кезин шериг албанын эрттирери чоокшулап келген өөлдар. Орта хамаарыштыр илеткелчи бодунун чугаазының төнчүзүнде олар боттарын ол алдарлыг хереккe амдыгаштан белеткээринче болгаш шеригнин тускай эртемнерин чедип алыр соруулга-биле курстарга өөрениринче кыйыртган. Күш-ажыл-биле, спорт-биле бодун тадыктырып алган кижилер мөге-шыырак, кадыкшылдыг болур дээрзин илеткелчи демдеглээн.

— Совет солдат шериг дангыраан бээрге Төрөөн чуртунга шынчызын илередир—деп, эш Омеленчук чугаазын дооскан.

Хөглүг танцылар эгелээн. Аңаа хөгжүмүн тоаланчыг хоюг аялгалары аныяк кижилериниң дескинигленрин үдеп турган. Мындыг кежээлерни аңаа айда 3—4 чедир организастап турор. Оон кижизидилгениг ужур-дузаазы улуг.

— Мындыг кежээлерни бистер чугле күзеп эвес, харын-даа оон кажан болурун четтикпейн манап турар бис. Маңа өөрүм болгаш бодум-даа хостуг үеливисти маңаа кээп эрттирип турар улус бис—деп, эш Загородин өөрүшкүлүг чугаалаан. Шериг намылыг аныяктарны кижизидериниге мындыг кежээлерниң ажыктын оон кол организаторларының биреэзи эш Гончаров демдеглеп турар.

— Бистерге уттындурбас солун кежээлер бо—деп, шериг намылыг аныяк ажылчын эш Д. Хөвалыг чугаалаан.

Кежээлериниң темалары болгаш оларны чорудуп турарының аргадуулалары янзы-бүрү, улам-на солун. Бо кежээлерге хоорайның янзы-бүрү бот-тывынгыр үрин үүл коллективтерин чалап эккеп турар. Сөөлгү кежээлерде маңаа «Тыва туудуг трезниңи», башкы училищезинин, септелге заводунун болгаш оон-даа өске албан организация черлериниң коллективтери концерттерни көргүскүлээн.

О. НАМЧЫЛАК.

Курстар аразында маргылдаа

Кызылдың башкы училищезиниң сугуулдарының 1959—60 өөредилге чылында күш-культураның янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле маргылдаазы чоруп турар. Аңаа бирги черни алган күрс школаның спорт ниитилелиниң кубогун чаалап алыр.

Кышкы үеде хаак талазы-биле группалар аразынга чидиг демисел болган. 3 «а» курстун оолдары бирги черни алган. Оларның ниити саны 570. Уруглардан 3 «а» курс 521 санны чедип алгаш, бирги черни эзлээн. Иинги черде II «б» курстун оолдары болгаш III «б» курстун уруглары.

Эрткен неделяда ход бөмбүүнүн болгаш баскетболдун курстар аразынга маргылдаазы доозулган. Оолдардан IV-ку курстун оолдары чаңгыс-даа командага уттурбаан. II-ги черде бирги курсчулар. Баскетбол талазы-биле III-ку болгаш II-ги курстарның аразынга уруглардың оюу солун болгай. Кайы-даа команданың саны 28. Оюнун төнеринге чедир чаңгыс минута эрткен турда, Ш. Долчанмав аваңгыры-биле корзинкаже бөмбүкту киир октап четтигипкев. II-ги курсчулар чаңгыс сан четпейн баргаш II дугаар черни алган. Группалар аразынга канат тыртканының маргылдаазы доозулган. Эн көвей санны—463-ту II «а» курс чедип алган. Оон адаанда II «б» курс 415 санныг. Уруглардан II «а» курстун командазы 412 санны алгаш, бирги черни эзлээн. Дараазында чериинде II «б» курс. Маргылдаалар ам-даа уламчылап турар.

Э. ЛЮНДУП.

ЧАЗАЛГА

Апрель 26-да үнген № 97 «Шынның» иинги арнының 6-гы колонказының адаандан өрү иинги абзацтың беш дугаар олуруундан куду домакты: «өлүп калган Джон Фостер Даллес безин бодунун үеэнинде ол дугайын эвээш эвес чугаалаан болгаш бижип турган» деп чазап номчуур.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Бажыңны долгандыр арыг-шевер тургузары

Чүгле чурттап олурар бажың иштин эвес, харын чаданы болгаш херим иштин база арыг-шевер тургузар херек. Чаданы хүн бүрүде аштап, а неделяда бир катап сода азы ыйба холуктуг чылыг суг-биле чуп турар. Чаданың үнер аксынга идиктиг богун аштаар сивиргиишти, азы демир четкини ийикпе хендирден кылган чадыгны белеткээр, тон дора дээрге-де шылба кеденни салыр херек. Шааваш четкинин-даа, оон адаанда шалазының-даа богун хүн бүрүде аштап турар.

Херим иштин арыг-шевер тургузары аажок улуг ужур-дузалыг. Уруглар хүндүсү шаг-үениң улуг кезинде даштыгаа ойнап чоруур дээрзин бодаар херек. Боктуг херим иштинге уруглар чүгле хирге боражыр эвес. Харын чуунду хөөлбектери агып чыдар, сөөктер, ымыраалар ужуп, күскелер маңнажып чоргулаар, антисанитарлыг херим ишти аарыгларның тарап неттерээр чери аңаар, база ыңдыг аарыгаар хамыктың мурнунда уругларга таваржып болур.

Оон ангыда херим иштиниң богу, ымыраалары, бак чыды чурттакчыларның бажыңнарының иштинче чайлаш чок нептереп кирер.

Оон ужурундан херим ишти бүрүзүнге бок харжаан тургузары чугула. Төккен чуунду, бок херим иштин бокталдырар, бак чыт үндүрер, ымыраа-сөөк, күскекүжүтен чыылдырар чорукту болдурбас херек.

Бок харжаан шааваш чери чок кылдыр мунгаштаар, оон аксын эки эптеп кылыр. Бок харжаанын аксын үргүлчү хаап турар херек, ынчалбас болза олче күскелер кирип, сөөктер ужуп турар апаар, а ыттар бортан бок-сакты үндүр дажыглап туруп бээр.

Бок харжаан чогуур үеэнинде бөжүдүп, богу көвүдей бээрге-ле сөөртүп чоруп турар, неделяда ийиден эвээш эвес катап оон богун аштап ырадыр.

Канализация чок бажыңнарга чуунду төгер оңгарларны кылган турар ужурлуг. Чуунду, төгланчы боктар болгаш өске-даа арыг эвес чүүлдерни херим иштинге чайыннандыр төгер, тарадыр чашканнаар чорукту болдуруп черле болбас.

Чайгы үеде бок харжактарын, чуунду оңгарларын, канализастаттынмаан арыгланыр бажыңнарның оңгарларын он хуу хлор чугайының эмилдирин-биле неделяда ийиден эвээш эвес катап дезинфекциялап турар ужурлуг.

Хөй-ниитиниң арыгланыр бажыңнарының шевергин турарын, арыгланыр бажыннар болгаш чуунду оңгарларын чогуур үеэнинде аштап-арыглап турарын херим иштиниң аштакчызы харагалзап турар.

Бир эвес херим иштинде куш, мал кажаалары бар болза, оларның өдөөн чогуур үеэнинде аштаар дугайында сагыш салыры чугула.

Тыва областың Санитар-чырыдыышының бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетшүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00155. Чагыг № 1167. Культура эргелелиниң типографиязы.